

2017 ANAYASA DEĞİŞİKLİĞİ SONRASI CUMHURBAŞKANININ CEZAI SORUMLULUĞUNUN KAPSAMI

Abdülşamet GÜLLER*

ÖZ

2017 Anayasa değişikliğiyle getirilen önemli değişikliklerden biri de Cumhurbaşkanının sorumluluğu konusunda hayat bulmuştur. Bu konuya özgülenen 105. maddenin yeni hâlinde yalnızca Cumhurbaşkanının cezai sorumluluğunun düzenleme konusu yapıldığı görülmektedir. Cumhurbaşkanının cezai sorumluluğuna ilişkin yeni hükümlerin, maddenin eski hâline göre köklü bir dönüşümü beraberinde getirdiği söylenebilir. Bu itibarla cezai sorumluluğa ilişkin daha önce yapılan tartışmalar büyük ölçüde önemini yitirdiğinden, yeni hükümlerin incelenmesi önem arz etmektedir. Bununla birlikte, Anayasa değişikliği ortaya çıktığından beri yapılan çok sayıda bilimsel çalışmada, yeni cezai sorumluluk rejiminin hatırı sayılır derecede incelendiği anlaşılmaktadır. Bahse konu çalışmalarda, yeni cezai sorumluluk mekanizması olumlu ve olumsuz yönleriyle ele alınmıştır. Ancak 105. madde hükümlerine ilişkin pek çok mesele irdelenmiş olmakla beraber, cezai sorumluluğun kapsamının belirlenmesi konusunda öğretilerde kayda değer tereddütlerin ortaya çıktığı görülmektedir. Dolayısıyla yeni düzenlemenin diğer yönleri itibarıyla ele alınmasında pek yarar bulunmamakla birlikte Cumhurbaşkanının cezai sorumluluğunun kapsamı, önemli belirsizlikler barındırması ve hâlen yeterince işlenmemiş olması dikkate alındığında, üzerinde daha dazla durulmayı hak etmektedir. Bu çalışmada da bahse konu tereddütlü alanlar üzerinde ortaya çıkan tartışmalar ele alınacak ve muhtemel çözümler önerilmeye çalışılacaktır. Bu yolda öncelikle, öz bir şekilde cezai sorumluluk tanıtıldıktan sonra 2017 öncesi rejim kısaca anlatılacak, akabinde yeni cezai sorumluluk düzeneği ana hatlarıyla gösterilip sorumluluğun kapsamı meselesi üzerinde detaylıca durulacaktır.

Anahtar Kelimeler: 2017 Anayasa değişiklikleri, Cumhurbaşkanının cezai sorumluluğu, Yüce Divan, görev suçu, şahsi suç.

** Dr. Öğr. Üyesi, Hacettepe Üniversitesi Hukuk Fakültesi Anayasa Hukuku Anabilim Dalı. abdulsamet.guller@hacettepe.edu.tr. ORCID: 0000-0003-0744-3528

Makale geliş tarihi: 24 Ağustos 2024 **Makale kabul tarihi:** 26 Kasım 2024

Atıf önerisi: Güller, Abdülşamet, “2017 Anayasa Değişikliği Sonrası Cumhurbaşkanının Cezai Sorumluluğunun Kapsamı”, *Ankara Barosu Dergisi*, Cilt 83, Sayı 1, Ocak 2025, s.1-XXX. DOI: 10.30915/abd.1537535.

SCOPE OF THE PRESIDENT'S CRIMINAL RESPONSIBILITY AFTER THE 2017 CONSTITUTIONAL AMENDMENT

ABSTRACT

The 2017 constitutional amendments introduced important changes in the President's responsibility. In the new version of Article 105, only the criminal liability of the President is regulated. The new provisions on the criminal liability of the President bring about a radical transformation compared to the old version of the article. In this respect, it is important to analyze the new provisions, as the previous discussions on criminal liability have largely lost their significance. Nevertheless, the new criminal liability regime has been investigated to a considerable extent in many scientific studies conducted since the Constitutional amendment. In these studies, the new criminal liability mechanism has been discussed regarding its positive and negative aspects. However, although many issues regarding the provisions of Article 105 have been analyzed, it is observed that significant hesitations have emerged in the doctrine regarding the determination of the extent of criminal liability. Therefore, although there is not much benefit in discussing the new regulation in terms of other aspects, the extent of the President's criminal responsibility deserves more attention, given that it contains significant uncertainties and is still not sufficiently studied. In this study, the debates on these hesitant areas will be discussed and possible solutions will be proposed. In this way, firstly, criminal liability will be briefly introduced, then the pre-2017 regime will be shortly explained, then the new criminal liability regime will be outlined and the scope of liability will be elaborated in detail.

Keywords: 2017 constitutional amendment, President's criminal responsibility, Supreme Criminal Court, crime of office, ordinary crime.

GİRİŞ

1982 Anayasası'nda geniş çaplı dönüşümlere yol açan 2017 Anayasa değişikliği, öğretilerde pek çok yönden çok tartışılmış ve bu çerçevede bugüne değin çok sayıda bilimsel çalışma üretilmiştir. Geniş bir alana yayılan Anayasa değişiklikleri arasında en çok dikkat çeken konuların özellikle hükümet rejiminde gerçekleşen dönüşüm ve Cumhurbaşkanının yetkileri bağlamında kararname yetkisinin statüsü olduğu söylenebilir. Nitekim literatürde yapılan çalışmaların ezici çoğunluğunu bu iki konunun teşkil ettiği kolayca tespit edilebilmektedir. Şu hâlde 2017 tarihli Anayasa değişikliğinin belkemiğinin genel olarak yürütme organı ve

dolayısıyla Cumhurbaşkanının anayasal konumu olduğu açıktır. Gerçekten Cumhurbaşkanının seçilmesinden görev ve yetkilerine, yasama organıyla olan ilişkisinden sorumluluk hâline kadar geniş bir düzlemde, son derece radikal dönüşümlerin yaşandığı hesaba katıldığında, bu tespitin haklılığı ortaya çıkmaktadır. Cumhurbaşkanının anayasal konumuna yönelik bu geniş yelpaze içinde esasen en radikal dönüşümlerden biri de hiç kuşkusuz sorumluluk rejiminde hayat bulmuştur. Nitekim 1982 Anayasası'nın bu konuya özgülenmiş olan 105. maddesi, hem hacim itibarıyla genişlemiş, hem de muhteva yönünden ciddi bir değişime uğramıştır. Yapılan değişiklikler sonucunda, Cumhurbaşkanının sorumluluğuna ilişkin bugüne kadar yapılan tartışmaların tamamına yakını değerini yitirmiş durumdadır. Buna karşılık maddenin yeni hâlinin barındırdığı tereddütlü veya eksik alanların, öğretilerde tartışılması ve bu çerçevede yeni çözümler bulunması zarureti ortaya çıkmıştır.

Anayasa'nın 105. maddesinin yeni hâlinde Cumhurbaşkanının sorumluluk alanının yalnızca cezai sorumluluğa hasredildiği görülmektedir. Şu hâlde yeni düzenlemede, üzerinde durulması gereken sorumluluk türünün cezai soruşturma ve kovuşturma sürecine ilişkin olduğu şüphesizdir. Cezai sorumluluğun çerçevelenmesi maksadıyla literatürde belli başlı bilimsel çalışmaların yapıldığı ve genel olarak bu konunun olumlu ve olumsuz yanları itibarıyla irdelendiği söylenebilir. Bu bakımdan cezai soruşturma ve kovuşturmanın bir bütün olarak yürütülme süreci ve buna bağlanan sonuçlar bağlamında esasen bu yapılan çalışmalarda serdedilen görüşlere eklenecek pek fazla bir şey bulunmamaktadır. Bununla birlikte yeni cezai sorumluluk rejimi açısından tartışılması ve cevaplanması gereken asıl soru işaretlerinin, sorumluluğun kapsamının nasıl olacağı hususunda düğümlendiği görülmektedir. Nitekim özellikle bu çerçevede mütalaa edilecek suçların türüne ve Anayasada öngörülen özel ceza soruşturması usulünün zaman bakımından uygulanmasına ilişkin tereddütler ortaya çıkmıştır. Şu hâlde bahse konu soru işaretlerinin tartışılması ve bu yönde çözümler önerilmesinin literatüre katkı yapacağı düşünülmektedir. Bu çalışmada da anılan amaç doğrultusunda, 2017 Anayasa değişikliğiyle beliren cezai sorumluluk mekanizmasının kapsamının belirlenmesi için ayrıntılı bir inceleme yapılması planlanmaktadır. Bu yolda öncelikle diğer sorumluluk çeşitleri içinde cezai sorumluluk kavramı kısaca tanıtılacak, akabinde 2017 öncesi sorumluluk rejimi ana hatlarıyla gösterilecektir. Daha sonra 2017 Anayasa değişikliğiyle kabul edilen cezai sorumluluk yolu genel itibarıyla açıklandıktan sonra cezai sorumluluğun kapsamı bütün yönleriyle ele alınacaktır.

I. GENEL OLARAK CEZAI SORUMLULUĞUNUN TANIMI VE DİĞER SORUMLULUK TÜRLERİNDEN FARKI

Cumhurbaşkanının sorumluluğu denildiğinde akla esas itibarıyla üç tür sorumluluk çeşidi gelmektedir. Bunlar siyasi, hukuki ve cezai sorumluluk olarak sıralanabilir. Çalışmamızın konusu cezai sorumluluğa ilişkin olmakla birlikte, öncelikle konunun diğer sorumluluk türlerinden ayırt edilmesi önem arz etmektedir. Bu bakımdan sorumluluk türlerinin genel itibarıyla tanımlanması ve birbirinden ayrıştırılması faydalı olacaktır.

İlk olarak siyasi sorumluluğa bakılacak olursa, bu kavramın terimsel bir içerik olmak üzere parlamenter rejimlerde¹ karşımıza çıktığı görülmektedir. Nitekim parlamenter rejimin tarihi gelişim seyri içinde tedrici olarak şekillenen bu düzenek, başlangıçta monarka ait olan yetkilerin zamanla hükûmete aktarılması suretiyle meydana gelmiştir. Bu yetki aktarımı ise karşı-imza (birlikte imza, contreseign) mekanizması yoluyla hayat bulur. Günümüzün tüm parlamenter rejimlerinde yer alan bu yöntem yoluyla, yapılan yürütme işlemleri açısından ortaya çıkması muhtemel sorumluluklar, sadece başbakanın ve işleme katılan bakanın üzerinde bırakılmak suretiyle Devlet başkanından kaldırılmaktadır. Bu uygulamanın, kamu hukukunda kayda değer bir yere sahip olan *yetki ile sorumluluğun paralelliği ilkesi* bağlamında ortaya çıktığı söylenebilir². Nitekim yapılan işlemde bir yetkisi bulunmayan devlet başkanının, tabiatıyla bu işlemde doğabilecek sorumluluklara da katlanmaması icap eder. Şu hâlde sorumsuzluğun, devlet başkanının azalan yetkileri ve buna karşılık hükümetin artan yetkileri arasındaki ters orantıyla açıklanması mümkündür³. Bu bakımdan kural olarak Devlet başkanının tüm işlemlerine aynı zamanda sorumlu başbakan veya bakanın da katılması zorunludur. O kadar ki Devlet başkanı, gezilerine bir bakanın refakatinde çıkar ve kararnamelerde de ilgili bakanın imzası bulunur⁴. Bu düzenekle birlikte ülkede icra edilen

---

¹ Siyasi sorumluluk mekanizması, saf parlamenter rejimin yanı sıra, esasen parlamenter temelli olan yarı başkanlık ve başkanlı parlamenter rejimde de de bu hâliyle yer almaktadır. Öte yandan siyasi sorumluluğun parlamenter rejimdeki teknik anlamı aşan daha geniş bir tanımının da yapıldığı görülmektedir. Buna göre siyasi sorumluluk, siyasi bir göreve gelen bir makamın, üstlenmiş olduğu bu siyasi görev dolayısıyla onu göreve getirenlere karşı sorumlu olması biçiminde tanımlanabilir ve tercih edilen hükümet rejimine bağlı olarak yasama organına veya halka karşı olmaktadır. Bkz. Abdurrahman Eren, *Anayasa Hukuku Dersleri*, Ankara, Seçkin, 4. Baskı, 2022, s.931. Bu bağlamda, Türkiye’de 2017 yılında kabul edilen yeni rejimde, Cumhurbaşkanının siyasi sorumluluğunun kendisini seçen halka karşı olduğu hakkında bkz. Şükrü Karatepe, *Türk Anayasa Hukuku*, Ankara, Savaş, 2. Baskı, 2018, s.279. Karşılaştırmalı hukukta yürütmenin siyasi sorumluluğunun yerleşik ve alternatif yöntemleri hakkında ayrıntılı bilgi için bkz. Saniye Gizem Okutan, *Yürütme Organının Siyasi Sorumluluğunun Sağlanması Alternatif Anayasal Müesseseler*, İstanbul, On İki Levha, 1. Baskı, 2023.

² Erdoğan Teziç, *Anayasa Hukuku*, İstanbul, Beta Yayınları, 17. Baskı, 2014, s.489.

³ İbrahim Ö. Kaboğlu, *Anayasa Hukuku Dersleri (Genel Esaslar)*, İstanbul, Legal, 18. Baskı, 2023, s.132.

⁴ Tarık Zafer Tunaya, *Siyasal Kurumlar ve Anayasa Hukuku*, İstanbul, Araştırma Eğitim Ekin Yayınları, 5. Baskı, 1982, s.399.

yürütme siyasetinden, yalnızca bu organın etkin başı olan başbakan ve bakanlar kurulu sorumlu olmaktadır. Bu sorumluluk, yukarıda belirtildiği üzere teknik bir anlama işaret etmekte ve bu kapsamda yasama organınca güvenoyu mekanizması vasıtasıyla görevden alınabilmeyi içermektedir⁵. Şu hâlde siyasi sorumluluk, diğer sorumluluk türlerinin aksine herhangi bir yargılama faaliyeti anlamına gelmeyip, yalnızca bu sorumluluğu taşıyanların görevden uzaklaştırılmaları sonucunu doğuran bir yöntem olarak karşımıza çıkar.

Hukuki sorumluluk, en genel anlamıyla özel hukuk ilişkilerinden doğan sorumluluk türü olarak tanımlanabilir. Nitekim bu kapsamda aile hukuku, borçlar hukuku, kişiler hukuku, miras hukuku, ticaret hukuku gibi özel hukuk niteliğini haiz hukuk dallarından kaynaklanan sorumluluk söz konusu olmaktadır. Şu hâlde Cumhurbaşkanının hukuki sorumluluğundan bahsedildiğinde en genel anlamıyla haksız fiil veya sözleşmeye yahut kanuna aykırı bir fiille vermiş olduğu zararından sorumlu tutulması kastedilmiş olmaktadır⁶. Bu sorumluluk kapsamında bir nevi ceza yargılaması olan Yüce Divan sürecinin gündeme gelmesi mümkün değildir. Nitekim hukuki sorumluluk kapsamında sorumlu Cumhurbaşkanı, borcunu yerine getirmiyor veya vermiş olduğu zararı karşılamıyorsa, hukuk mahkemelerince yürütülen yargılama sonucunda sorumluluğunu yerine getirmek zorunda kalır⁷. Bununla birlikte Cumhurbaşkanının şahsi eylem ve işlemlerinden dolayı sorumluluğu kapsamında adli yargının görevli olacağı kuşkusuz olmakla birlikte, göreviyle ilgili eylem ve işlemleri çerçevesinde ortaya çıkan hukuki sorumluluk Anayasa'nın 125. ve 129. maddeleri gereğince idari yargıda ve idare aleyhine yürütülebilmektedir⁸.

Son olarak çalışmanın konusunu teşkil eden cezai sorumluluğa bakılacak olursa, bu kapsamda ceza kanunlarında öngörülen suçlar dolayısıyla ortaya çıkan sorumluluktan bahsedilmektedir. Bu itibarla bir suçun işlendiğine ilişkin iddia veya şüphenin mevcudiyetiyle harekete geçen soruşturma ve iddianamenin kabulüyle başlayan kovuşturma aşamaları neticesinde cezai sorumluluğun müeyyidesi olarak hapis cezası veya adli para cezası verilebileceği gibi ceza kanunlarında öngörülen muhtelif güvenlik tedbirlerine de hükmedilebilir. Dolayısıyla cezai sorumluluk bütünüyle ceza hukukunun inceleme konusu

---

⁵ Hasan Tahsin Fendoğlu, *Anayasa Hukuku*, Ankara, Yetkin, 10. Baskı, 2022, s.543.

⁶ Kemal Gözler, *Türk Anayasa Hukuku Dersleri*, Bursa, Ekin, 28. Baskı, 2023, s.342.

⁷ Çalışmanın konusu gereği hukuki sorumluluk üzerinde durulmayacaktır. Bununla birlikte, yeri gelmişken Cumhurbaşkanının hukuki sorumluluğunun tam olduğunda herhangi bir şüphe bulunmadığı belirtilmelidir. Ayrıntılı bilgi için bkz. Abdülkadir Yıldız, "Cumhurbaşkanlığı Sisteminde Cumhurbaşkanının Sorumluluğu Meselesi", *Kırıkkale Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi* 9, Cilt 9, Sayı 1, Ocak 2019, s.14-16.

⁸ Gözler, *Türk Anayasa Hukuku*, *op.cit.*, s.342.

olmakla beraber, Cumhurbaşkanının cezai sorumluluğu genellikle anayasalarca ayrı bir usule bağlandığı için bu yönü itibarıyla anayasa hukukunun da ilgi alanına girmektedir. Bu çalışmada da Anayasamızda son derece farklı bir usule tabi tutulmuş olan Cumhurbaşkanının cezai sorumluluğunun anlamı ve kapsamı üzerinde detaylıca durulacaktır. Ancak 1982 Anayasası'ndaki cezai sorumluluk rejimi 2017 referandumuyla ciddi bir değişime uğradığından ilk olarak önceki anayasal tasarımda cezai sorumluluğun kapsamının nasıl olduğu ana hatlarıyla gösterilecek, akabinde yürürlükteki düzenlemeler tetkik edilecektir.

II. 2017 ANAYASA DEĞİŞİKLİĞİ ÖNCESİ

Günümüzde uygulanan devlet başkanlarına ilişkin sorumsuzluk rejimleri ile bağılılıkların altında, tarihi olarak monarşi rejimlerinde yer alan hükümdar düşüncesi yatmaktadır. Nitekim parlamenter rejimin mehazı olan İngiltere'de, Devlet başkanının sorumsuzluğuna ilişkin *Kral kötülük yapmaz* ilkesi geçerlilik taşımakta ve bu durum İngilizlere özgü müstehzi bir üslup ile şöyle açıklanmaktadır: “*Kral kendi eliyle bir kimsenin hayatını sona erdirse bundan belki başbakan sorumlu olur, başbakanın hayatını sona erdirirse bundan kimse sorumlu olmaz.*”⁹ Bu nükteli ifadeyle, monarşilerde kabul edilen monarkın mutlak cezai sorumsuzluğu esası veciz bir şekilde anlatılmaktadır.

Bunun gibi, ülkemizde esasen meşruti (anayasal) monarşi kurma maksadını taşıyan 1876 tarihli Kanun-i Esasî'nin 5. maddesinde, Padişahın şahsının “*mukaddes ve gayri mesul*” olduğu düzenlenmek suretiyle benzer bir anlayış benimseniyordu. Üstelik bu sorumsuzluk rejimi, sadece görevle bağlantılı suçları değil, aynı zamanda Padişahın adi suçlarını da kapsamaktaydı¹⁰. Fakat monarşi rejiminden Cumhuriyete geçildiğinde, bahse konu mutlak sorumsuzluk anlayışı da terk edilmiş ve Cumhurbaşkanının sadece görevine yönelik suçlardan ötürü sorumsuz olacağı düşüncesi hâkim olmuştur. Nitekim 1924 Anayasası'nın 41. maddesine bakıldığında, Cumhurbaşkanının göreviyle ilgili suçlarından, vatana ihanet dışındaki hâller haricinde sorumsuz olacağı, buna mukabil şahsi suçlar yönünden milletvekili dokunulmazlığına ilişkin hükümlere atıf yapıldığı görülmektedir¹¹. Bu itibarla artık Cumhuriyet ilkesinin önemli bir sonucu olarak görevinin niteliği gereği yasama dokunulmazlığının geçici korumasından yararlınsa da Cumhurbaşkanının herkes gibi şahsi suçları bakımından tam sorumlu olacağı

⁹ Teziç, *Anayasa Hukuku*, op.cit., s.486.

¹⁰ Ali Rıza Çoban ve Ali İhsan Erdağ, “Göreviyle İlgili Olmayan Kişisel Suçlarından Dolayı Cumhurbaşkanının Sorumluluğu ve Yargılanması”, *TBB Dergisi*, Sayı 75, Mart-Nisan 2008, s.181.

¹¹ Bülent Tanör, *Osmanlı-Türk Anayasal Gelişmeleri*, İstanbul, Yapı Kredi Yayınları, 19. Baskı, 2010, s.303.

esasý kabul edilmiş, görev suçları yönünden ise Anayasa'nın ifadesiyle vatan hainliği hariç olmak üzere sorumsuz kılınmıştır. Cumhurbaşkanının görev suçlarıyla şahsi suçları arasında kesin bir ayırım yapıp, ikinci kategori yönünden yasama dokunulmazlığı hükümlerinin uygulanacağını düzenleyen tek anayasa 1924 Anayasası'dır¹². Nitekim 1961 Anayasası'nda ve 1982 Anayasası'nın ilk metninde suçlar yönünden bu tür bir ayırma açıkça yer verilmemiştir. Zira her iki Anayasa'nın Cumhurbaşkanının sorumluluk rejimini hüküm altına aldıkları maddelerinde, mutlak bir siyasi sorumsuzluğu beraberinde getiren karşı-imza kuralına ilaveten, cezai sorumluluk bağlamında, görevle ilgili suçlara yönelik yalnızca vatana ihanet hâli öngörülmüş, şahsi suçlara ilişkin ise herhangi bir düzenleme yapılmamıştır.

1961 Anayasası'nın ve 1982 Anayasası'nın 2017 değişikliğinden önceki hâlinin Cumhurbaşkanının cezai sorumluluğuna yönelik bu düzenleme biçimi, öğretilerde tartışmalara yol açmıştır. 2017 öncesindeki sorumluluk rejimini ortaya koyabilmek maksadıyla bu tartışmalara kısaca değinmeyi yararlı buluyoruz. Bu kapsamda, aşağıda da görüleceği üzere bugünkü rejimle tam bir tezat teşkil edecek şekilde, Anayasa'nın ilk metninin düzenleme biçiminin elvermesi dolayısıyla cezai sorumluluk yönünden Cumhurbaşkanının şahsi suçlarıyla görev suçları arasında bir ayırım yapılabildiği görülmektedir. Bu bakımdan her iki suç kategorisi yönünden de önceki anayasal rejime ana hatlarıyla temas edilecektir.

A) CUMHURBAŞKANININ şAHSİ SUÇLARINDAN DOLAYI CEZAI SORUMLULUĞU

Yukarıda ifade edildiği üzere Anayasa'nın önceki metninde, Cumhurbaşkanının şahsi suçlarına yönelik herhangi bir açıklama yapılmayarak bu konu açıkta bırakılmıştı. Belirtilmelidir ki bu belirsizlik, doktrinde hâkim görüş olarak Cumhurbaşkanının bu suçlar yönünden herkes gibi sorumlu olacağı yaklaşımıyla giderilmiřtir¹³. Nitekim Cumhurbaşkanının görevine ilişkin olmayan, dolayısıyla onun kişisel alanıyla bağlantılı suçları bakımından herkes gibi sorumluluk taşıması yadsınamaz bir zorunluluktur¹⁴. Çünkü Cumhurbaşkanı gerçek bir kişi

¹² Ömer Keskinsoy, *Anayasa ve Türk Anayasa Hukuku*, Ankara, Monopol, 7. Baskı, 2022, s.483.

¹³ Ergun Özbudun, *Türk Anayasa Hukuku*, Ankara, Yetkin, 17. Baskı, 2017, s.317; Bülent Tanör ve Necmi Yüzbaşıoğlu, *1982 Anayasasına Göre Türk Anayasa Hukuku*, İstanbul, Yapı Kredi Yayınları, 1. Baskı, 2001, s.368; Hasan Tahsin Fendoğlu, *Anayasa Hukuku*, Ankara, Yetkin, 1. Baskı, 2015, s.809; Ramazan Cengiz Derdiman, *Anayasa Hukuku*, İstanbul, Alfa Aktüel Yayınları, 2. Baskı, 2011, s.508; Ömer Keskinsoy, *Cumhurbaşkanının Sorumluluğu*, Ankara, Savaş, 1. Baskı, 2012, s.96. Karşı yönde bkz. Erdoğan Teziç, "Cumhurbaşkanının Sorumluluğu", in *Tarık Zafer Tunaya Armağanı*, İstanbul, İstanbul Barosu, 1992, s.278.

¹⁴ Cankat Taşkın, "1982 Anayasasında Cumhurbaşkanının Sorumsuzluğu", *TBB Dergisi*, Sayı 92, Ocak-Şubat 2011, s.394.

olduğundan, tıpkı diğer tüm gerçek kişiler gibi suç niteliğini haiz fiilleri yönünden Türk Ceza Kanunu'na tabi olacağında hiçbir şüphe bulunmamaktadır¹⁵. Anayasa'da Cumhurbaşkanının göreviyle alakalı suçları bakımından sorumluluk rejimi ortaya konulduktan sonra, adi suçlardan dolayı sorumlu olacağına ayrıca açıklanmasına ihtiyaç yoktur¹⁶. Zira Cumhurbaşkanının da Anayasa ve kanunlar tarafından açık bir şekilde istisna edilmediği müddetçe, her eşit birey gibi şahsi suçları yönünden sorumlu olacağında tereddüt yoktur¹⁷. Ayrıca ceza hukukunun önde gelen prensiplerinden olan *ceza kanunlarının mecburiliği ilkesi* de bu sonucu zorunlu olarak ortaya çıkarmaktadır¹⁸.

Bu tespiti yapmak kolay olmakla birlikte asıl güçlük, Cumhurbaşkanının şahsi suçlarından ötürü yargılanmasının hangi usule göre yapılacağı sorusunun cevaplanmasında ortaya çıkmıştır. Cumhurbaşkanının bahse konu suçlar bağlamındaki sorumluluğu hakkında herhangi bir hüküm içermeyen Anayasa'da yahut diğer kanunlarda elbette Cumhurbaşkanının yargılanmasına yönelik özel bir düzenleme de yer almıyordu. Bu sebeple Cumhurbaşkanı hakkındaki ceza soruşturması ve kovuşturulmasının normal bir yurttaş gibi yürütülmesi ve anılan suçlar bakımından Cumhurbaşkanının Yüce Divan yerine genel mahkemelerde yargılanması gerektiği isabetle savunulmuştur¹⁹. Ancak Cumhurbaşkanı hakkındaki cezai takibatın genel hükümler çerçevesinde yapılmasının, aynı zamanda Devletin de başı olan Cumhurbaşkanının işgal ettiği makam dolayısıyla sakıncalı olabileceği de açıktır²⁰. Zira Anayasa'nın pek çok sembolik anlam atfettiği bir konuma sahip olan Cumhurbaşkanının genel mahkemeler nezdinde ifadeye çağırılması, gözaltına alınması ya da tutuklanması gibi rahatsız edici görüntüler, bir yandan söz konusu makamın, öte yandan Cumhurbaşkanının bizzat şahsında temsil edilen Devletin saygınlığının yıpranmasına yol açabilirdi. Bu mesele, 1924 Anayasası'nda Cumhurbaşkanının şahsi suçları yönünden yasama dokunulmazlığına dair hükümlere tabi olacağı açıkça düzenlenmek suretiyle çözülmekteydi. Fakat hem 1961 hem de 1982 Anayasası'nın, bu konuda bir hüküm barındırmaması tartışmalara yol açmıştır. Doktrinde bu belirsizliği çözümlenmek üzere genel olarak iki karşıt görüşün savunulduğu görülmektedir. Bazı yazarlar, bu uygulamanın Cumhurbaşkanının itibarına zarar vereceği açık olsa da Anayasa'da Cumhurbaşkanına bu yönde bir dokunulmazlık sağlayan sarih bir hüküm

---

¹⁵ Kemal Gözler, *Türk Anayasa Hukuku Dersleri*, Bursa Ekin, 16. Baskı, 2014, s.329.

¹⁶ Zafer Gören, *Anayasa Hukuku*, Ankara, Yetkin, 5. Baskı, 2020, s.284; Salih Önder, *Türk Parlamenter Sisteminde Cumhurbaşkanının Rolü*, Ankara, Turhan Kitabevi, 1. Baskı, 2007, s.116.

¹⁷ Ahmet Emrah Akyazan, "Kanunilik İlkesi Çerçevesinde Cumhurbaşkanının Cezai Sorumluluğu", in *Erzurumluoğlu Armağanı*, Ankara, Ankara Barosu Yayını, 2012, s.12.

¹⁸ Taşkın, *op.cit.*, s. 394.

¹⁹ Gözler, *Türk Anayasa Hukuku*, 16. Baskı, *op.cit.*, s.329.

²⁰ Önder, *op.cit.*, s.117. Aynı yönde bkz. Gözler, *Türk Anayasa Hukuku*, 16. Baskı, *op.cit.*, s.329.

bulunmadığı, Anayasa’da geçen milletvekili lafzının kıyasa başvurularak genişletilemeyeceği ve aynı dokunulmazlığı milletvekili sıfatı taşımayan bakanlara da tanıyan Anayasa’nın, istemesi durumunda Cumhurbaşkanı bakımından da benzer bir düzenleme yapacağı gerekçesiyle, Cumhurbaşkanının şahsi suçlarına ilişkin genel yargılama usulünden farklı bir yöntemin kabul edilemeyeceğini savunmuştur²¹. Bizim de katıldığımız diğer görüşe göre, Anayasa’da gösterilen hâllerde Cumhurbaşkanına vekâlet edebilen TBMM Başkanının şahsi suçları bağlamında yararlandığı dokunulmazlık korumasından, Devlet başkanlığı makamının asıl sahibinin yararlanamamasının düşünülemeyeceği açıktır²². Öte yandan Anayasa’nın milletvekillerine, TBMM dışından atanan bakanlara ve Cumhurbaşkanlığı Konseyi üyelerine tanıdığı bu güvenceyi, Cumhurbaşkanından esirgemiş olduğu neticesine ulaşmak makul ve isabetli bir yaklaşım değildir²³. Bu itibarla 2017 öncesi düzende Cumhurbaşkanının şahsi suçları yönünden milletvekili dokunulmazlığından yararlanması gerektiği çözümüne ulaşmak makul bir sonuç olarak karşımıza çıkar.

B) CUMHURBAŞKANININ GÖREVİNE İLİŞKİN SUÇLARINDAN DOLAYI CEZAI SORUMLULUĞU

Cumhurbaşkanının sorumluluk ve sorumsuzluk hâllerini düzenleyen 1982 Anayasası’nın 105. maddesinin 2017 değişikliği öncesi hâlinde, siyasi sorumsuzluk anlamına gelen karşı-imza kuralı ihdas edilip ayrıca Cumhurbaşkanının re’sen imzaladığı karar ve emirlerinin yargı denetimi dışında olduğu açıklandıktan sonra cezai sorumluluk rejimi hakkında yalnızca vatana ihanet hâli düzenlenmişti. Nitekim maddenin son fıkrasına göre, “*Cumhurbaşkanı, vatana ihanetten dolayı, Türkiye Büyük Millet Meclisi üye tam sayısının en az üçte birinin teklifi üzerine, üye tam sayısının en az dörtte üçünün vereceği kararla*” suçlandırılabilirdi.

Anayasa’nın bu düzenlemesinde Cumhurbaşkanının göreviyle ilgili diğer suçları hakkında herhangi bir açıklama getirilmemiş olsa da hükmün mefhumu muhalifinden, cezai sorumluluğun yalnızca vatana ihanet dolayısıyla kabul edildiği yönünde bir çıkarım yapılmıştır²⁴. Bu sebeple, vatana ihanet teşkil etmedikçe göreviyle ilgili fiiller yönünden

²¹ Gözler, *Türk Anayasa Hukuku*, 16. Baskı, *op.cit.*, s.329; Taşkın, *op.cit.*, s.396.

²² Tanör ve Yüzbaşıoğlu, *Türk Anayasa Hukuku*, 1. Baskı, *op.cit.*, s.317; Fendoğlu, *Anayasa Hukuku*, 1. Baskı, *op.cit.*, s.809; Kadir Aktaş, “Yasama Dokunulmazlığının Kapsamı”, *TBB Dergisi*, Sayı 84, Eylül-Ekim 2009, s.271.

²³ Ergun Özbudun, *Türk Anayasa Hukuku*, Ankara, Yetkin, 14. Baskı, 2013, s.335; Fatih Özkul, *1982 Anayasasında Cumhurbaşkanı* (Doktora Tezi, Danışman Erdal Onar) Ankara, Ankara Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Kamu Hukuku Anabilim Dalı, 2011 (<https://tez.yok.gov.tr>, Tez No: 302130), s.174-175.

²⁴ Gözler, *Türk Anayasa Hukuku*, 16. Baskı, *op.cit.*, s.330; Ali Ulusoy, “Cumhurbaşkanı’nın Tek Başına Yaptığı İşlemler ve Yargısal Denetimi Sorunu”, *Ankara Barosu Dergisi*, Cilt 66, Sayı 3, Yaz 2008, s.24; Levent Emre

Cumhurbaşkanının sorumsuz sayıldığı söylenebilir. Bununla birlikte Cumhurbaşkanının görevine ilişkin suçlarından sorumlu olmamasının esasen, karşı-imza kuralının içkin anlamıyla irtibatlı olduğu belirtilmelidir²⁵. Zira kural olarak tek başına işlem tesis edemeyen ve Başbakan ile ilgili bakanın imzasına gereksinim duyan Cumhurbaşkanının, aynı zamanda bu işlemler yönünden sorumlu da tutulmaması icap eder. Bu bakımdan parlamenter rejimin genel mantığının bir neticesi olarak Cumhurbaşkanının sembolik bir konuma kapatılması ve karşı-imza kuralı dolayısıyla o işlem çerçevesindeki siyasi ve cezai sorumluluğun da Başbakan ve ilgili bakan üzerinde kalması sebebiyle Cumhurbaşkanının herhangi bir sorumluluk taşıyor olması icap etmektedir. Ne var ki 1982 Anayasası'nın Cumhurbaşkanına tek başına yapacağı işlemlere yönelik önemli yetkiler tanıdığı olmasının, parlamenter rejimin bahse konu dokusuna uymadığı da açıktır. Bu sebeple bazı yazarlar, Cumhurbaşkanının karşı-imzaya tabi işlemlerinden sorumsuz olmakla birlikte bu durumun tek başına yaptığı işlemlerden doğan sorumluluğu kapsamadığını savunmuştur²⁶. Bizce de tıpkı adi suçlar yönünden açık bir istisna getirilmemesi sebebiyle cezai sorumluluğun mevcut olduğu sonucuna varıldığı gibi, burada da Cumhurbaşkanının tek başına yaptığı işlemler yönünden açık bir cezasızlık hâli öngörülmediği için sorumluluğun devam ettiği neticesine ulaşılmalıdır. Her ne kadar 125. maddenin 2017 değişikliğinden önceki 2. fıkrasında Cumhurbaşkanının tek başına yaptığı işlemler yönünden bir yargı kısıntısı düzenlenmiş olmakla beraber normun açık hükmü karşısında bu durumun yalnızca ilgili işlemin denetlenmesini yasakladığı ancak Cumhurbaşkanının bu sırada işlemiş olabileceği görev suçuna yönelik cezai sorumluluğunu kaldırmadığı açıktır²⁷. Aksi hâlde karşı-

---

Özgüç, "Cumhurbaşkanının Ceza Sorumluluğu ve Yargılanma Usulü-1982 Anayasası ile Önerilen Değişikliğin Karşılaştırılması", *Güncel Hukuk*, Nisan 2017, s.35.

²⁵ Özbudun, *Anayasa Hukuku*, 14. Baskı, *op.cit.*, s.335.

²⁶ Salih Taşdöğen, "Cumhurbaşkanının Cezai Sorumluluğu", *D.E.Ü. Hukuk Fakültesi Dergisi, Prof. Dr. Durmuş Tezcan'a Armağan*, Cilt 21, Özel Sayı, 2019, s.1297. Bu kapsamda Keskinsoy, Cumhurbaşkanının görevi dolayısıyla işleyebileceği vatan hainliği haricindeki suçlar bağlamında, karşı-imza kuralına tabi olan veya Cumhurbaşkanınca tek başına yapılan bütün işlemler bakımından cezai sorumluluğun tam olduğunu savunmaktadır. Bkz. Keskinsoy, *Cumhurbaşkanının Sorumluluğu*, *op.cit.*, s.97.

²⁷ Buna karşılık Yılmaz, 1982 Anayasasında yer alan bu tür işlemler için yargı yoluna gidilemeyeceği şeklindeki düzenleme gereğince, "Cumhurbaşkanının görevi gereği yaptığı bu tür işlemlerin iptali için idari dava, suç oluşturduğu iddiasıyla ceza davası ya da hukuki sorumluluğu sebebiyle adli yargıda dava açılmayacağı" sonucuna ulaşmaktadır (Didem Yılmaz, "Seçim Döneminde Cumhurbaşkanının Konuşmalarının Yüksek Seçim Kurulu Tarafından Denetimi ve Bireysel Başvuru Yolu", *TBB Dergisi*, Sayı 122, Ocak-Şubat 2016, s.53). Öte yandan 1982 Anayasası'nın 2017 değişikliği öncesi metninde, Cumhurbaşkanının işlemlerinin yargısal denetimine ilişkin tek düzenleme, bahse konu hüküm değildir. Nitekim 125. maddenin ikinci fıkrasında yer alan ve Cumhurbaşkanının tek başına yaptığı işlemleri yargı denetimi dışında bırakan bu düzenlemeden başka, 105. maddenin 2. fıkrasında da, "Cumhurbaşkanının resen imzaladığı kararlar ve emirler aleyhine Anayasa Mahkemesi dahil, yargı mercilerine başvurulamaz." şeklinde bir yasak getirilmiştir. Bu iki ayrı düzenleme karşısında o dönem öğretilde ve bazı yargı kararlarında, Cumhurbaşkanının rektör atama gibi re'sen değil; "iradesinin başka organlarca sınırlandığı" veya "başka organların katkıları ile yaptığı" birtakım işlemlerinin, m. 105/2 kapsamında yer almadığı için yargı kısıntısına dâhil olmadığı ve bu sebeple bu işlemler üzerinde yargısal denetim icra edilebileceği yönünde bir yaklaşım geliştirilmişse de, bu tür işlemlerin re'sen yapılmadığından m.105/2 kapsamına girmemekle birlikte, yalnızca Cumhurbaşkanının imzalamasıyla tekemmül

imza kuralına tabi işlemlerden doğan suçlar açısından cezai sorumluluk yolu ilgili bakan ve başbakan yönünden de olsa işletilebilmekle birlikte, Cumhurbaşkanının tek başına yapmış olduğu işlem kategorisi bakımından geniş bir cezasızlık hâlinin ortaya çıktığı yadsınamaz²⁸. Ayrıca şahsi suçlar yönünden istidlal edilen milletvekili dokunulmazlığı güvencesine ilişkin yukarıda sunulan gerekçelerin bizce burada da geçerli olduğu belirtilmelidir.

2017 öncesi dönemde, TBMM tarafından Yüce Divana sevk edilen Cumhurbaşkanının görevine devam edip edemeyeceği hususu da yanıtız kalmaktaydı. Zira Anayasa'nın önceki hâlinde, 2017 değişikliğinden farklı olarak bu hususta bir açıklık yer almıyordu. Bununla birlikte Anayasa'ya göre, göreviyle irtibatlı herhangi bir suç sebebiyle Yüce Divana sevk edilen bir bakanın bakanlığı düşmüş sayıldığı (mülga m. 113/III) göz önünde tutulursa, TBMM'nin vatana ihanet anlamına gelen çok daha ağır bir suç ile itham ettiği Cumhurbaşkanının görevinin başında kalacağı neticesine varmak son derece güçtür²⁹. Dolayısıyla, Cumhurbaşkanının Yüce Divana sevki durumunda, Cumhurbaşkanlığı makamının boşalacağı³⁰ ve Anayasa'nın 106. maddesinin önceki hükümleri çerçevesinde yenisi seçiline kadar bu makama Meclis Başkanının vekâlet edeceği kabul edilmiştir³¹.

Cumhurbaşkanının vatana ihanet dolayısıyla sorumluluğuna yönelik tartışma mevzuu olan bir diğer nokta, vatana ihanet kavramının anlamı üzerinde düğümleşmiştir. Çünkü Anayasa'da ve ceza kanunlarında vatana ihanetin tanımlandığı herhangi bir hüküm mevcut değildi. Bu ise, hem hangi fiillerin bu kapsamda mütalaa edileceği hem de Anayasa'daki bu düzenlemenin *kanunsuz suç ve ceza olmaz ilkesi* çerçevesinde nasıl anlaşılması gerektiği bakımından ciddi duraksamalara yol açmıştır. Doktrinde bu belirsizliğe yönelik muhtelif yaklaşımların ortaya konulduğu görülmektedir. İlk olarak konuyu ceza hukuku cihetinden ele

---

etmelerinden ötürü m.125/2 kapsamına dâhil olduğunda şüphe yoktur (Ulusoy, *op.cit.*, s.14 vd.). Bu sebeple, 2017 öncesi düzenlemede, Cumhurbaşkanının karşı-imza kuralına dâhil olmayan bütün işlemlerinin yargı denetimi dışında bırakıldığı kabul edilmesi gerekir. Ne var ki bizce bu yasak, yukarıda ifade edildiği üzere, sadece Cumhurbaşkanının işlemlerinin denetlenmesi hakkında getirilmiş olup, bu işlemleri icra ederken işlenen suçların yasak kapsamında yer almadığının kabul edilmesi gerekir.

²⁸ Bununla birlikte Taşdöğen, Cumhurbaşkanının görevine ilişkin sorumsuz bir alan kalmamasını teminen Cumhurbaşkanının bütün işlemlerini bilaistisna karşı-imza kuralı çerçevesinde yapması gerektiği ve böylece bu işlemler dolayısıyla doğabilecek cezai sorumluluğun da başbakan ve ilgili bakan üzerinde kalmasıyla sorunun çözüleceği yaklaşımını ortaya koymuştur (Taşdöğen, *op.cit.*, s.1299). Ancak bizce 125. maddenin açıkça düzenlediği tek başına yapılan işlemler kategorisinin mevcudiyeti karşısında bu tezin isabetli olduğunu söylemek güçtür. Şu hâlde 1982 Anayasasının ilk metninin lafzi ve amaçsal yorumuyla Cumhurbaşkanına tek başına yetkili olduğu bir alan tanındığının aşikâr olması dikkate alındığında, bu çerçevede yapılan ve vatana ihanet teşkil etmeyen işlemlerden sorumluluğa ilişkin en makul çözüm, tıpkı şahsi suçlardaki gibi cezai sorumluluğun tam olduğu neticesine ulaşmak olacaktır.

²⁹ Özbudun, *Anayasa Hukuku*, 14. Baskı, *op.cit.*, s.336.

³⁰ Mustafa Erdoğan, *Anayasa Hukuku*, Ankara, Orion, 2011, 7. Baskı, s. 280.

³¹ Önder, *op.cit.*, s.120.

alan yazarlar, ceza hukukunun başlıca esaslarından olan ve Anayasa’da da koruma altına alınan *suçların ve cezaların kanuniliği ilkesi* gereğince, ceza kanunlarında vatana ihanet adıyla bir suç ihdas edilmedikçe Cumhurbaşkanının vatana ihanet ile suçlandırılmayacağını ve dolayısıyla Yüce Divanda da yargılanmasının mümkün olmadığını savunmuşlardır³². Nitekim Yüce Divan kisvesiyle yargılama yapan Anayasa Mahkemesinin yukarıda belirtildiği üzere bir ceza mahkemesi olduğu ve bu bakımdan bir ceza yargılaması yürüttüğü açıktır. Dolayısıyla tıpkı diğer ceza mahkemeleri gibi Yüce Divan sıfatıyla toplanan Anayasa Mahkemesinin de bir kimse hakkında kanunda düzenlenmemiş bir suçtan dolayı ve yine kanunda öngörülmemiş bir cezaya hükmetmesi olanaksızdır³³. Bu tezin tam karşısında, Anayasa’nın vatana ihanet kavramını suçların kanuniliği ilkesinin dışında tuttuğu yaklaşımı bulunmaktadır. Buna göre, Anayasa koyucu tarafından mahiyeti son derece muğlak bırakılan vatana ihanet kavramı, siyaset ve hukukun birleştiği noktada konumlanır ve bu kapsamda Cumhurbaşkanının, görevini Anayasa’ya ya da ülkenin yüksek yararına aykırı şekilde kötüye kullanmasıyla beliren bir siyasi suç söz konusu olur³⁴. Dolayısıyla vatana ihanet, bir ceza hukuku terimi olmaktan öte *siyasi-cezai (politico-pénale)* bir kavram olarak kabul edilmeli ve suçların kanuniliği ilkesinin dışında tutulmalıdır.³⁵

Cezacı ve anayasacı bu iki yaklaşımı bağdaştıran karma görüş ise, *suçların ve cezaların kanuniliği ilkesinin* burada da göz ardı edilemeyeceğini, bu bağlamda Cumhurbaşkanı hakkındaki vatana ihanet ithamının, yalnızca ceza kanunlarında öngörülmüş suçlara dayandırılması hâlinde geçerli olabileceğini savunmuştur³⁶. Buna göre, Cumhurbaşkanına ilişkin vatana ihanet suçlamasının ceza kanunlarında yer alan hangi suçlara dayandığı, suçlandırma safhasında TBMM tarafından gösterilecek, suçun tavsifini ise bu tespitle kayıtlı olmaksızın Anayasa Mahkemesi yapacaktır³⁷. Nitekim TBMM İçtüzüğü’nün Cumhurbaşkanının vatana ihanetle suçlandırılmasına ilişkin usulü düzenleyen 114. maddesinin

---

³² Gözler, *Türk Anayasa Hukuku*, 16. Baskı, *op.cit.*, s.331. Aynı yönde bkz. Taşkın, *op.cit.*, s.404. Bu görüşün daha ayrıntılı gerekçelendirmesi için bkz. Kemal Gözler, *Devlet Başkanları Bir Karşılaştırmalı Anayasa Hukuku İncelemesi*, Bursa, Ekin, 1. Baskı, 2001, s.106 vd.

³³ Gözler, *Türk Anayasa Hukuku*, 16. Baskı, *op.cit.*, s.331. Akyazan, vatana ihanetin “siyasi/cezai nitelikte” bir kavram olduğunu, teknik anlamda belirli bir suç tipini ifade etmediğini, bu itibarla ceza kanunlarında yer alan ve “ülkenin yüksek çıkarlarını esaslı şekilde ihlal eden” eylemleri kapsadığını kabul etmektedir. Bununla birlikte yazara göre, kanunilik ilkesinin gereği olan “açıklık ve belirlilik” şartı uyarınca, ceza kanunlarındaki hangi suçların bu kapsama dâhil olduğunun yasal düzenlemeyle belli edilmesi zorunluluk taşımaktadır. (Akyazan, *op.cit.*, s.16).

³⁴ Teziç, *Anayasa Hukuku*, *op.cit.*, s.487.

³⁵ *Ibid.*

³⁶ Tanör ve Yüzbaşıoğlu, *Türk Anayasa Hukuku*, 1. Baskı, *op.cit.*, s.316. Aynı yönde bkz. Murat Sevinç, “Güncel Gelişmelerin Işığında, 1982 Anayasası’na Göre Cumhurbaşkanı”, *Ankara Üniversitesi Siyasal Bilgiler Fakültesi Dergisi*, Cilt 57, Sayı 2, 2002, s.133.

³⁷ Tanör ve Yüzbaşıoğlu, *Türk Anayasa Hukuku*, 1. Baskı, *op.cit.*, s.316.

9.10.2018 tarihli ve 1200 numaralı kararla değiştirilmeden önceki metninde de bu doğrultuda “*Yüce Divana sevk kararında, hangi ceza hükmüne dayanıldığı ve suçlandırılması istenen Cumhurbaşkanınca işlendiği ileri sürülen suçun hangi gerekçeyle vatana ihanet sayılması gerektiği belirtilir.*” denilmek suretiyle bahse konu görüşle birebir uyumlu bir düzenleme yer almıştır. Anayasal bir prensip olan *suçların ve cezaların kanuniliği ilkesi* savsanmaksızın Anayasa’nın diğer düzenlemesi olan vatana ihanetle suçlandırma mekanizması işler kılındığından, bizce de bu görüş daha isabetlidir.

III. 2017 ANAYASA DEĞİŞİKLİĞİ SONRASI

Cumhurbaşkanının cezai sorumluluğuna yönelik 2017 öncesi anayasal rejim ana hatlarıyla ortaya konulduktan sonra şimdi, bu yapının nasıl dönüştüğü ve bugün geçerli olan cezai sorumluluğun mahiyeti ve kapsamı, öğretilerde tebarüz eden güncel tartışmalara da değinilmek suretiyle incelenecektir. Yukarıda belirtildiği üzere, bu çalışma esasen 105. maddede düzenleme konusu yapılan cezai sorumluluğun kapsamının tespit ve takrir edilmesine özgülenmiş bulunmaktadır. Ancak bundan önce 2017 değişikliğiyle kabul edilen Cumhurbaşkanının cezai sorumluluğuna ilişkin yeni düzenlemelerin diğer yönleri itibarıyla da genel olarak tanıtılmasının yararlı olacağı düşünülmektedir.

A) GENEL OLARAK YENİ CEZAI SORUMLULUK REJİMİ

Anayasa’nın 105. maddesinin içeriği 2017 referandumuyla kayda değer bir biçimde değişikliğe uğramıştır. Nitekim yukarıda aktarıldığı üzere yalnızca üç fıkradan oluşan önceki metinde sırasıyla Cumhurbaşkanının karşı imza kuralı çerçevesinde siyasi sorumsuzluğu ve re’sen imzaladığı karar ve emirlerin yargı denetimine tabi olmadığı belirtildikten sonra son fıkrada görev suçlarına yönelik sorumluluğu çerçevesinde de vatana ihanet hâli hüküm altına alınmakta ve bu kapsamda başkaca bir düzenleme yer almamaktaydı. Ancak 105. maddenin yeni hâli gerek hacim yönünden epey genişlemiş, gerekse içerik itibarıyla büyük bir değişime uğramıştır.

“Sorumluluk ve sorumsuzluk hâli” olan başlığı “Cumhurbaşkanının cezai sorumluluğu” olarak değiştirilen 105. maddenin ilk fıkrasının yeni metni şu şekildedir: “*Cumhurbaşkanı hakkında, bir suç işlediği iddiasıyla Türkiye Büyük Millet Meclisi üye tamsayısının salt çoğunluğunun vereceği önergeyle soruşturma açılması istenebilir. Meclis, önergeyi en geç bir ay içinde görüşür ve üye tamsayısının beşte üçünün gizli oyuyla soruşturma açılmasına karar*

verebilir.” Dolayısıyla Cumhurbaşkanının cezai sorumluluğu kapsamında herhangi bir suç tanımlaması yapılmamak suretiyle bu yolun işletilebilmesi için yalnızca “bir suç işlediği” iddiası yeterli görülmüştür. Bununla birlikte bu kapsama hangi suçların gireceği konusu öğretide tartışmalı olup bu husus aşağıda detaylıca ele alınacaktır. Maddenin ikinci ve üçüncü fıkrası ise Parlamentoda soruşturmanın nasıl açılıp yürütüleceği hakkında son derece ayrıntılı usuli hükümler getirmektedir. Buna göre,

Soruşturma açılmasına karar verilmesi halinde, Meclisteki siyasi partilerin, güçleri oranında komisyona verebilecekleri üye sayısının üç katı olarak gösterecekleri adaylar arasından her siyasi parti için ayrı ayrı ad çekme suretiyle kurulacak onbeş kişilik bir komisyon tarafından soruşturma yapılır. Komisyon, soruşturma sonucunu belirten raporunu iki ay içinde Meclis Başkanlığına sunar. Soruşturmanın bu sürede bitirilememesi halinde, komisyona bir aylık yeni ve kesin bir süre verilir.

Rapor Başkanlığa verildiği tarihten itibaren on gün içinde dağıtılır, dağıtımdan itibaren on gün içinde Genel Kurulda görüşülür. Türkiye Büyük Millet Meclisi, üye tamsayısının üçte ikisinin gizli oyuyla Yüce Divana sevk kararı alabilir. Yüce Divan yargılaması üç ay içinde tamamlanır, bu sürede tamamlanamazsa bir defaya mahsus olmak üzere üç aylık ek süre verilir, yargılama bu sürede kesin olarak tamamlanır.

Görüldüğü üzere, yeni düzenlemeyle soruşturma önergesi için üye tam sayısının salt çoğunluğu (301 mv), soruşturma önergesinin kabulü için beşte üç (360 mv), soruşturma sürecindeki adımlar tamamlandıktan sonra Yüce Divana sevk yönünde karar verilebilmesi için ise üçte iki çoğunluğa (400 mv) ihtiyaç duyulmaktadır. Dolayısıyla üye tam sayısının üçte birinin teklifi üzerine üye tam sayısının dörtte üçünün vereceği kararla suçlandırılabilen eski düzenlemedeki teklif ve suçlandırma kararından oluşan iki kademeli süreçten, soruşturma önergesi, önergenin kabulü ve Yüce Divana sevk kararından oluşan üç aşamalı bir modele geçilmiştir. Öte yandan yeni düzenlemede teklif aşaması üçte bir nisabından (200 mv.) üye tam sayısının salt çoğunluğuna (301 mv.) çıkarılmak suretiyle zorlaştırılırken, Yüce Divana sevk yönünde karar alınmasına ilişkin aranan yeter sayı ise üye tam sayısının dörtte üçü (450 mv.) yerine üçte ikisi (400 mv.) kuralına geçilerek kısmen kolaylaştırılmıştır.³⁸ Bununla birlikte

---

³⁸ Yeni düzenlemenin Cumhurbaşkanının cezai sorumluluğunun işletilmesini daha kolay hâle getirdiği hakkında bkz. Cengiz Gül, “Türkiye’de Cumhurbaşkanlığı Sisteminin Dinamikleri ve Yürütmenin Yeni Konumu”, *Erciyes Üniversitesi Hukuk Fakültesi Dergisi*, Cilt 13, Sayı 2, 2018, s.244; Yıldız, *op.cit.*, s.12. Buna mukabil, değişiklikle bu yolun tüketilmesinin zorlaştığı görüşü için bkz. Selin Esen, “2016 Anayasa Değişiklik Teklifinin Değerlendirilmesi”, *Ankara Barosu Dergisi*, Sayı 4, 2016, s.65; Taşdoğan, *op.cit.*, s.1319 vd.

soruşturma süreci bir bütün olarak incelendiğinde, gerek üç aşamalı yapısı gerekse yüksek karar nisaplarıyla tüketilmesi oldukça zor bir yol olduğu söylenebilir.

105. maddenin ikinci ve üçüncü fıkrasında Parlamentoda soruşturmanın nasıl açılıp yürütüleceği bu şekilde ortaya konulduktan sonra takip eden fıkralarda cezai sorumluluğa bağlanan sonuçlar hakkında düzenlemeler yapılmaktadır. Bu çerçevede öncelikle kendisine yönelik soruşturma kararı verilen Cumhurbaşkanı'nın seçim kararı alamayacağı hüküm altına alınmış, akabinde Yüce Divanda yapılan ceza yargılaması neticesinde seçilmeye engel teşkil eden bir suçtan mahkûm edilen Cumhurbaşkanı'nın görevinin sona ereceği düzenlenmiştir. Böylece 2017 öncesinde Yüce Divana sevk edilen Cumhurbaşkanı'nın görevinin sona erip ermeyeceğine ilişkin tartışmanın yeni düzenleme ile sona erdiği görülmektedir. Dolayısıyla bu denli önemli bir konunun yanıtı bırakılmayıp düzenleme konusu yapılması olumlu bir gelişmedir. Bununla birlikte Cumhurbaşkanı'nın Yüce Divanda yargılandığı süre boyunca görev yapmaya devam etmesi ve Anayasa Mahkemesine üye atamak gibi son derece geniş kapsamlı ve önemli anayasal yetkileri kullanmayı sürdürmesinin isabetli olmadığı cihetiyle bu düzenleme şekli de eleştiriye açıktır³⁹.

Ayrıca Anayasa'nın, seçilmeye engel oluşturmayan bir suçtan mahkûm edilmesi durumunda görevde kalmaya devam eden Cumhurbaşkanı hakkındaki bahse konu hükmün nasıl infaz edileceği konusunda açıkta bıraktığı da belirtilmelidir. Bu çerçevede Cumhurbaşkanı, şayet görev süresi elveriyorsa infaz için geçici olarak görevinden ayrılabilir. Bu durumda 106. maddenin üçüncü fıkrasındaki geçici olarak görevden ayrılma hâli söz konusu olduğundan vekâlet hükümlerinin uygulanması söz konusu olacaktır. Buna mukabil özellikle taksirle işlenen suçlardan mahkûmiyetin hiçbir süre sınırı olmaksızın seçilmeye engel teşkil etmemesi kafa karıştırıcıdır. Bunun gibi cezanın Cumhurbaşkanı'nın kalan süresinden fazla olduğu hâllerde eğer kesinleşmiş mahkeme kararının infazına başlanırsa aynı maddenin ikinci

---

³⁹ Özbudun, *Anayasa Hukuku*, 17. Baskı, *op.cit.*, s.318. Coşkun, bu çerçevede suçun niteliği yönünden bir tefriğe gidilerek görev suçundan ötürü Yüce Divana sevk hâlinde Cumhurbaşkanlığı görevinin sona ermesi gerektiği, buna karşılık kişisel suçlar söz konusu olduğunda görevde kalmasının uygun olacağı kanaatindedir (Vahap Coşkun, "16 Nisan 2017 Tarihinde Kabul Edilen Anayasa Değişikliklerinin Değerlendirilmesi", *Dicle Üniversitesi Hukuk Fakültesi Dergisi*, Cilt 22, Sayı 36, 2017, s.21). Ne var ki görevin sona ermesi bakımından suçlar arasında bu şekilde kategorik bir ayırım yapmak bizce isabetli değildir. Nitekim bazen şahsi bir suç, görev suçlarından çok daha ağır olabilir ve böyle bir ithama maruz kalan Cumhurbaşkanı'nın, söz gelimi görevi kötüye kullanma gibi bir görev suçuna nazaran çok daha fazla yıpranması mümkündür. Bu itibarla, bizce Yüce Divanda fiilen yargılanan Cumhurbaşkanı'nın geçici olarak görevden ayrılmış sayılması ve zaten Anayasada süreye bağlanmış Yüce Divan yargılaması boyunca Cumhurbaşkanlığına vekâlet hükümlerinin uygulanması yolunun tercih edilmesi çok daha makul bir çözüm olurdu. Böylece Yüce Divan yargılaması neticesinde aklanan Cumhurbaşkanı, görevine geri dönebilecek ve böylece masumiyet karinesi zedelenmeyecekken, kovuşturma sonucunda hüküm giyme durumunda ise kalıcı boşalma hükümleri gereğince yeni seçimlere gidilebilirdi.

fikrasında öngörülen Cumhurbaşkanlığı makamının herhangi bir nedenle kalıcı olarak boşalması durumu ortaya çıkacağından kırk beş gün içinde seçimlere gidilmesi gerekecektir. Ancak bu saptayılar, Anayasa'nın yürürlükteki normlarının yorumlanmasıyla ulaştığımız sonuçlardır. Buna karşılık bu soruna genel ceza hukuku kurallarına göre çözüm bulunmasına da çalışılabilir. Nitekim 5275 sayılı Ceza ve Güvenlik Tedbirlerinin İnfazı Hakkında kanununun 17. maddesine göre, hükümlünün talebi üzerine, kasten işlenen suçlarda üç yıl, taksirle işlenenlerde ise beş yıl veya daha az süreli hapis cezalarının infazının Cumhuriyet Başsavcılığınca her defasında bir yılı geçmemek üzere en fazla iki kere ertelenmesi mümkündür. Maddede her ne kadar, erteleme kararının verilebilmesi için birtakım “*ciddi ve çok ivedi haller*” sayılmış olsa da bu saymanın tahdidi olmadığı görülmektedir. Şu hâlde seçilmeye engel teşkil etmeyen bir suçtan hüküm giyen Cumhurbaşkanının talebi üzerine Cumhuriyet Başsavcılığı bu durumu madde kapsamı içinde mütalaa ederse, infazın bir süreliğine ertelenmesi mümkün olabilecektir⁴⁰. Bununla birlikte eğer kabul edilse bile bu yolun da görev süresinin başındaki bir Cumhurbaşkanı açısından taksirle işlenen bir suçtan dolayı iki yıldan fazla mahkûmiyet giyme hâlinde bir çözüm sunmayacağı açıktır. Şu hâlde böylesine önemli ve ciddi bir konunun Anayasa’da açıkça düzenlenmesi gerektiği izahtan varestedir.

Bundan başka, son fıkrada Cumhurbaşkanının görevi sırasında işlediği iddia edilen suçlar yönünden görev süresi sona erdikten sonra da bu madde hükmünün uygulanacağı düzenlenmiştir. Anılan maddede yer alan özel soruşturma usulünün zaman bakımından kapsamına yönelik tartışmalar aşağıda etraflıca irdelenecektir. 2017 Anayasa değişiklikleriyle yeniden kaleme alınan ve Cumhurbaşkanının cezai sorumluluğuna hasredilen 105. maddede yer alan düzenlemeler ana hatlarıyla bu şekildedir.

B) SORUMLULUĞUN KAPSAMI

Yukarıda aktarıldığı üzere, Cumhurbaşkanının cezai sorumluluğunu hüküm altına alan 105. maddenin ilk fıkrasında Cumhurbaşkanına yönelik “*bir suç işlediği*” ithamının belirmesi hâlinde müteakip fıkralarda öngörülen özel soruşturma usulünün tüketilmesi kaydıyla Yüce Divan yargılaması yapılacaktır. Görüldüğü üzere yeni düzenlemeyle maddenin önceki hâlimden

---

⁴⁰ Tuba Aykanat, *Cumhurbaşkanlığı Hükümet Sisteminde Cumhurbaşkanının Sorumluluğu* (Yüksek Lisans Tezi, Danışman Nuran Koyuncu), Konya, Necmettin Erbakan Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, 2018 (<https://tez.yok.gov.tr>, Tez No: 535205), s.124. Buna karşılık, Cumhurbaşkanının seçilmeye engel teşkil etmeyen bir suçtan mahkûm olması durumunda, cezanın infazı için görev süresinin sonunun beklenmesi gerektiği hakkında bkz. Özgün Özyüksel, “Türk Ceza Hukukunda ‘Tam Sorumlu Cumhurbaşkanı’”, in *Metin Günday Armağanı*, Ankara, Atılım Üniversitesi Yayını, 2020, s.1078.

farklı olarak hükümet rejimindeki dönüşüm gereğince karşı-imza kuralı kaldırılmakta ve yürütmenin yasama organına karşı siyasi sorumluluğuna son verilmektedir.⁴¹ Bu yönüyle Cumhurbaşkanı yönünden karşı-imza kuralı sayesinde önceki rejimde yer almayan siyasi sorumluluk yeni rejimde de kabul edilmemiş ve Cumhurbaşkanının sorumluluk hâli maddenin gerek başlığında gerekse muhtevasında yalnızca cezai sorumluluk hâline inhisar ettirilmiştir.⁴² Öte yandan 105. maddenin Cumhurbaşkanının cezai sorumluluğuna yönelik 2017 öncesi düzenleme şeklinin radikal bir biçimde dönüştüğü de açıkça görülmektedir. Nitekim yeni düzenleme ile Cumhurbaşkanının sorumluluğu bağlamında sadece muğlak bir “*vatana ihanet*” kavramını düzenleme konusu yapan diğer hâller yönünden ise sükût eden Anayasa koyucunun aksine bu defa daha genel ve kapsayıcı olduğu izlenimini uyandıran “*bir suç işlediği iddiasıyla*” terkihi tercih edilmektedir. Önceki düzenlemede Cumhurbaşkanının vatana ihanet teşkil etmeyen görev suçları ile şahsi suçlarından sorumluluğunun ne olacağı sorusuna Anayasa doğrudan doğruya yanıt vermemiş ve bu boşluk yukarıda gösterildiği üzere yorum yoluyla öğreti tarafından doldurulmaya çalışılmıştı. Ne var ki yeni düzenleme hangi suçların bu kapsamda olduğu yönünden her ne kadar ilk bakışta daha net ve kapsayıcı görünmekle beraber Anayasa’nın diğer maddeleriyle birlikte yorumlandığında, sorumluluğun kapsamının ne olacağı konusunda bazı tereddütler ortaya çıkmıştır. Bunun gibi, 105. madde görevden sonraki uygulama hakkında açık bir düzenleme getirmekle beraber, Cumhurbaşkanı hakkında görevden önce işlediği iddia edilen bir suç ithamı ortaya çıktığında ne yapılacağı konusunda bir açıklama mevcut değildir. Bu bakımdan özellikle 105. maddenin görevden önceki suç iddiaları bağlamında uygulama alanı bulup bulmayacağı hususunun Anayasa’da açık bir yanıtla kavuşturulmamış olması sebebiyle tartışma konusu olmuştur. Çalışmamızda 105. maddenin kapsamının belirlenmesi için cevaplanması zaruri olan bu tartışmalar ayrı ayrı ele alınıp incelenecektir.

1- Suçun Türü Bakımından Kapsamı

Öncelikle belirtilmelidir ki Anayasa değişikliği teklifi 2016 yılında ilk ortaya çıktığı andan itibaren bir süredir 105. maddenin yeni hâlinin şahsi suç ve görev suçu ayrımı

---

⁴¹ Bülent Tanör ve Necmi Yüzbaşıoğlu, *1982 Anayasasına Göre Türk Anayasa Hukuku*, İstanbul, Beta, 21. Baskı, 2023, s.361; Hasan Tunç, *Türk Anayasa Hukuku*, Ankara, Adalet, 3. Baskı, 2022, s.299. Buna karşılık siyasi sorumluluğun teknik anlamıyla ortadan kalkmış olduğu açık olmakla beraber Anayasa değişikliğiyle Cumhurbaşkanı ve Meclise tanınan karşılıklı fesih yetkisinin bir tür siyasi sorumluluğa vücut vereceği söylenebilir. Ayrıntılı bilgi için bkz. Gözler, *Türk Anayasa Hukuku*, 28. Baskı, *op.cit.*, s.337-338; Özbudun, *Anayasa Hukuku*, 17. Baskı, *op.cit.*, s.316; Gül, “Cumhurbaşkanlığı Sisteminin Dinamikleri”, *op.cit.*, s.241-242.

⁴² Yasama organına karşı siyasi sorumluluğun kaldırılmasının, Anayasanın 117. maddesini fiilen işletilemez hâle getireceği hakkında bkz. Esen, *op.cit.*, s.64.

yapılmaksızın Cumhurbaşkanı hakkındaki bütün suç iddiaları yönünden uygulama alanı bulacağı konusunda bir duraksama söz konusu değildi ve bu yönde literatürde hemen hemen bir fikir birliği bulunuyordu. Bugün de öğretilerde hâkim görüşün, ezici bir çoğunlukla yeni düzenlemenin görev suçu-kişisel suç ayrımı yapılmaksızın Cumhurbaşkanı hakkındaki bütün suç ithamları yönünden uygulama alanı bulacağı doğrultusunda olduğu görülmektedir⁴³. Buna karşılık öğretilerde bir süre devam ettiği düşünülen bu yaygın mutabakat, cezai sorumluluğa ilişkin bahse konu düzenlemenin Anayasa'nın 148. maddesi ışığında yeniden değerlendirilmesi gerektiği tezi ile bozulmuş durumdadır. Nitekim Gözler, ilk defa 2020 yılında yayımladığı yazısıyla⁴⁴ ve bu tarihten itibaren Tük Anayasa Hukuku Dersleri isimli eserinin bütün yeni basılarında yeni düzenlemede suç ayrımının kaldırıldığı yönündeki görüşünü değiştirerek Cumhurbaşkanı'nın kişisel suçları dolayısıyla Yüce Divanda yargılanamayacağı tezini savunmaya başlamıştır. Buna göre, 148. maddenin altıncı fıkrasında, Anayasa Mahkemesinin Cumhurbaşkanı ve fıkra da sayılan diğer kişileri “görevleriyle ilgili suçlardan dolayı” Yüce Divan sıfatıyla yargılayacağı hüküm altına alınmaktadır. Bu düzenleme üzerinde 2017 Anayasa değişikliği sırasında herhangi bir müdahale söz konusu olmayıp, madde yeni rejimde de bu hâliyle mevcudiyetini korumuştur. Bu itibarla Cumhurbaşkanı, şahsi suçlarından ötürü TBMM tarafından Yüce Divana sevk edilse bile Anayasa Mahkemesinin m.148/6 gereğince görevsizlik kararı vermesi şarttır⁴⁵. Yazar ayrıca 105. ve 148. madde arasında açık bir çatışma olduğunu ve

---

⁴³ Özbudun, *Anayasa Hukuku*, 17. Baskı, *op.cit.*, s.318; Tanör ve Yüzbaşıoğlu, *Türk Anayasa Hukuku*, 21. Baskı, *op.cit.*, s.362; Fendoğlu, *Anayasa Hukuku*, 10. Baskı, *op.cit.*, s.680; Ömer Anayurt, *Anayasa Hukuku Temel Kavramlar ve Türk Anayasa Hukuku*, Ankara, Seçkin, 2. Baskı, 2019, s.305; Eren, *op.cit.*, s.935; Tunç, *op.cit.*, s.304; Ayhan Döner, *Türk Anayasa Hukuku*, Ankara, Yetkin, 5. Baskı, 2024, s.466; Yavuz Atar, *Türk Anayasa Hukuku*, Ankara, Seçkin, 16. Baskı, 2023, s.295; Gören, *op.cit.*, s., 285; Keskinsoy, *Türk Anayasa Hukuku*, *op.cit.*, s.483; Karatepe, *op.cit.*, s. 279; Osman Korkut Kanadoğlu ve Ahmet Mert Duygun, *Anayasa Hukukunun Genel Esasları*, İstanbul, On İki Levha, 3. Baskı, 2023, s.553; Cengiz Gül, “Türkiye’de Cumhurbaşkanının Cezai ve Siyasi Sorumluluğu”, *Atlas International Refereed Journal on Social Sciences*, Cilt 5, Sayı 19, 2019, s.392; Berrin Akbulut, “Anayasanın 105. Maddesinde Yapılan Değişiklik Kapsamında Cumhurbaşkanının Cezai Sorumluluğuna İlişkin Esaslar,” *in Prof. Dr. Mehmet Emin Artuk’a Armağan*, Ankara, Seçkin, 1. Baskı, 2020, s.89; Adnan Küçük, “Yeni Anayasa Değişikliği İle Getirilmek İstenen Türkiye’ye Özgü Başkanlık Sistemi: Korkular, Algılar, Beklentiler”, *Liberal Düşünce Dergisi*, Sayı 87, 2017, s.163-164; Yıldız, *op.cit.*, s.11; Taşdoğan, *op.cit.*, s.1305; Bayram Doğan ve İdris Doğan, “Cumhurbaşkanlığı Hükümet Sisteminde Cumhurbaşkanının Sorumluluğu”, *İnönü Üniversitesi Hukuk Fakültesi Dergisi*, Cilt 11, Sayı 2, 2020, s.477; Coşkun, *op.cit.*, s. 20; Özyüksel, *op.cit.*, s.1062; Merve Ünal Açıkgöz, *2017 Anayasa Değişiklikleri Bağlamında Yürütmenin Denetlenmesi*, Ankara, Adalet, 1. Baskı, 2021, s.334-335; Fatih Özkul, *2017 Anayasa Değişikliği Sonrasında 1982 Anayasasında Cumhurbaşkanı ve Sorumluluğu*, Ankara, Yetkin, 1. Baskı, 2020, s.170; Sümeyye Kara, “Cumhurbaşkanlığı Hükümet Sisteminde Cumhurbaşkanının Sorumluluğu”, *Selçuk Üniversitesi Adalet Meslek Yüksekokulu Dergisi*, Cilt 5, Sayı 2, 2022, s.258. Aksi yönde bkz. Ece Göztepe, “Cumhurbaşkanı’nın Cezai Sorumluluğu Almanya ile Karşılaştırmalı Bir İnceleme”, *in TBMM Yüzüncü Yıl Armağanı*, İstanbul, Tekin Yayınları, 2022, s.205 vd.

⁴⁴ Kemal Gözler, “Cumhurbaşkanı Kişisel Suçlarından Dolayı Yüce Divanda Yargılanabilir mi? Cumhurbaşkanının Cezai Sorumluluğu Konusunda Görüş Değişikliği”, https://www.anayasa.gen.tr/cb-kisisel-suc.htm#_ftnref1 (Yayın Tarihi: 8 Temmuz 2024). Yazar, bahse konu görüş değişikliğine anayasa hukukçusu Taylan Barın’dan aldığı bir e-posta sonrasında gitmiş olduğunu belirtmektedir (Gözler, *Türk Anayasa Hukuku*, 2023, *op.cit.*, s.339).

⁴⁵ Gözler, *Türk Anayasa Hukuku*, 28. Baskı, *op.cit.*, s.339.

bu çatışmanın her ikisi de Anayasa normu olması sebebiyle üst kanun alt kanunu ilga eder (*lex superior derogat legi inferiori*) yorum ilkesiyle çözülemeyeceğini ifade ettikten sonra şayet sonraki kanun önceki kanunu ilga eder (*lex posterior derogat legi priori*) prensibine başvurulursa 2017 Anayasa değişikliğiyle yürürlüğe giren 105. maddenin sonraki kanun olması sebebiyle 148. maddenin 6. fıkrasını ilga etmiş olabileceğini kabul etmektedir. Bununla birlikte yazara göre burada genel hüküm-özel hüküm ilişkisi olduğundan iki madde arasındaki çatışma *lex posterior* esasına göre çözülemez. Zira 105. maddede “*bir suç*” denilmek suretiyle ayırım yapılmaması, 148. maddede ise yalnızca “*göreviyle ilgili suçlar*” için düzenleme yapılması sebebiyle 148. madde 105. maddeye göre özel hüküm olarak kabul edilmelidir. Bu durumda da çatışmanın özel kanun genel kanunu ilga eder (*lex specialis derogat legi generali*) ilkesine göre çözülmesi icap eder⁴⁶. Yazar böylece Cumhurbaşkanının adi suçları bakımından Yüce Divan yerine tıpkı 2017 öncesinde olduğu gibi genel usullere göre ceza mahkemelerinde yargılanması gerektiği sonucuna ulaşmaktadır.

Ancak bu tez, tespit edebildiğimiz kadarıyla ilk defa 2017 yılında Coşkun tarafından ortaya atılmıştır. Nitekim yazar, her ne kadar yeni düzenlemeyle (değişik m. 105) Cumhurbaşkanının her türlü suçu bakımından Anayasa Mahkemesi adres gösteriliyor gibi görünse de 148. maddenin buna engel teşkil ettiğini belirtmiştir. Bu çerçevede yazara göre, 148. maddede Anayasa Mahkemesinin Cumhurbaşkanını sadece göreviyle ilgili suçlarından ötürü yargılayabileceği hüküm altında alındığından, Mecliste soruşturma süreci tamamlanıp Yüce Divana sevk yönünde karar alınsa bile Anayasa Mahkemesi, 148. maddeye göre görevsiz olacağından Cumhurbaşkanını şahsi suçları dolayısıyla yargılayamaz⁴⁷.

Aynı şekilde Anayurt da 105. maddeyle 148. madde arasındaki uyumsuzluğa daha evvel dikkat çekmiştir. Nitekim yazar, her iki madde arasında bir çelişki olduğunu vurgulamakta ancak Cumhurbaşkanının yeni konumu dolayısıyla 2017 değişikliğiyle herhangi bir suç ayırımına gidilmediğinin açık olduğunu savunmaktadır⁴⁸. Zira Anayasa değişikliğiyle Cumhurbaşkanının cezai sorumluluğu ile Cumhurbaşkanı yardımcıları ve bakanların cezai sorumluluğunun farklı şekilde düzenlenmek istendiği tereddütsüz bir şekilde görülebilmektedir. Gerçekten görev suçu-kişisel suç ayırımının yapılmak istenmesi durumunda 106. maddede Cumhurbaşkanı yardımcıları ve bakanlar yönünden konulmuş olan “*görevleriyle ilgili suç işledikleri iddiasıyla*” ibaresinin 105. maddede de yer alması gerekirdi. Yazar bu gerekçeyle

---

⁴⁶ Gözler, *Türk Anayasa Hukuku*, 28. Baskı, *op.cit.*, s.340.

⁴⁷ Coşkun, *op.cit.*, s.21.

⁴⁸ Anayurt, *Türk Anayasa Hukuku*, 2. Baskı, *op.cit.*, s.308. Aynı yönde bkz. Atar, *op.cit.*, s.296.

yeni rejimde Cumhurbaşkanının Yüce Divanda yargılanması bakımından suç ayırımının kaldırılmış olduğunu fakat yeni 105. maddeyle 148. madde arasında gerekli uyum ve bağlantının kurulmamasının düzenleme tekniği yönünden ciddi bir hata olduğunu beyan etmekte ve bu sorunun bir anayasa değişikliğiyle giderilebileceğini belirtmektedir⁴⁹. Bunun gibi Erdoğan da, 105. maddeyle Cumhurbaşkanının suçları arasında, Cumhurbaşkanı ve bakanlar açısından olduğu gibi görev suçu-adi suç ayırımı yapılmadığına göre, Cumhurbaşkanının hem görev hem de adi suçları yönünden Yüce Divanda yargılanması gerektiğini sonucuna ulaşmakla beraber yazara göre, 148/6. maddede yer alan düzenleme şekli, Cumhurbaşkanının Yüce Divanda görev suçlarıyla yönünden yargılanacağı izlenimi vermesi sebebiyle kafa karıştırıcıdır⁵⁰.

Öte yandan Eren, 148. maddenin lafzi yorumundan hareket ederek Cumhurbaşkanının Yüce Divanda yalnızca görev suçlarından dolayı yargılabileceği neticesi çıkarılabilmekle beraber, doğru sonuca Anayasa'nın bütünlüğünü kavramak suretiyle sistematik bir yorumla ulaşılabileceği görüşünü ortaya atmıştır. Buna göre 105. maddeden gerek ilk fıkradaki "*bir suç işlediği iddiasıyla*" ibaresinde, gerekse aynı maddenin 5. fıkrasında yer alan "*Yüce Divanda seçilmeye engel bir suçtan mahkûm edilen Cumhurbaşkanının görevi sona erer.*" hükmünde herhangi bir suç ayırımı yapılmadığı son derece açıktır⁵¹. Ayrıca, Cumhurbaşkanının yargılanması bağlamında, Anayasa Mahkemesinin genel olarak görev ve yetkilerini düzenleyen 148. madde karşısında özel olarak Cumhurbaşkanının cezai sorumluluğunu düzenleyen 105. maddenin özel hüküm sayılması gerektiğinde kuşku yoktur. Buna karşılık yazara göre, bu maddenin özel hüküm olmadığı kabul edilse bile, sonraki tarihli olması itibarıyla 148. maddeye göre öncelikle tatbiki gereklidir⁵².

Bizce de 148. maddenin eski hâliyle varlığını sürdürüyor olması, 105. maddede yapılan değişiklikle görev suçu-kişisel suç ayırımının kaldırılmasını engellemediği sonucuna ulaşılmalıdır. Çünkü Anayasa'nın bu kapsamdaki düzenlemeleri lafzi, sistematik, tarihi ve amaçsal yorum yöntemleriyle birlikte ele alındığında bu neticeye varmak dışında bir seçenek kalmamaktadır.

---

⁴⁹Anayurt, *Türk Anayasa Hukuku*, 2. Baskı, *op.cit.*, s.308-309. Aynı yönde bkz. Doğan ve Doğan, *op.cit.*, s. 477. Nitekim Gözler de 2017 Anayasa değişikliğini kaleme alanların Cumhurbaşkanının şahsi suçları yönünden de Yüce Divanda yargılanmasını istediklerinde kuşku bulunmadığını ama anlaşıldığı kadarıyla bu doğrultuda 148. maddenin 6. fıkrasında değişiklik yapılmasının unutulduğunu belirtmektedir. Dolayısıyla yazara göre bu amaç 148. madde karşısında fiiliyata dökülmemiş olmaktadır (Gözler, *Türk Anayasa Hukuku*, 28. Baskı, *op.cit.*, s.339).

⁵⁰ Mustafa Erdoğan, *Türk Anayasa Hukuku*, Ankara, Hukuk Yayınları, 2. Baskı, 2019, s.146-147.

⁵¹ Eren, *op.cit.*, s.938.

⁵² Eren, *op.cit.*, s.939. Aynı yönde bkz. Kara, *op.cit.*, s.266.

Öncelikle 105. maddenin birinci fıkrasının lafzında suçlar arasında bir ayırım yapılmadığı son derece açıktır. Zira metnin eski hâlindeki yalnızca tek bir kavrama indirgenmiş sınırlı cezai sorumluluğun aksine, yeni düzenlemenin kavram itibarıyla hukuken suç olarak nitelenebilecek bütün eylemleri bu madde kapsamına aldığı sarih bir biçimde görülebilmektedir.

Yukarıda belirtildiği üzere 105. maddenin 5. fıkrası, Cumhurbaşkanlığı görevinin sona ermesini “*Yüce Divanda seçilmeye engel bir suçtan*” hüküm giyme şartına bağlamıştır. Cumhurbaşkanının seçilme yeterliliğine bakıldığında Anayasa’nın 101. maddesinin bu konuda milletvekili seçilme yeterliliğine atıf yaptığı görülür. Milletvekili seçilme yeterliliğini düzenleyen 76. maddede ise gerek görev suçu gerekse kişisel suç kapsamına giren ve maddede ismen zikredilen muhtelif suçların yanı sıra bunlara ilave olarak maddede yazmayan diğer bütün suçlar yönünden kasten işlenmesi kaydıyla toplam bir yıl ve daha fazla hapis cezasına hüküm giyilmiş olması seçilme engeli sayılmıştır. Şu hâlde bahse konu üç farklı maddenin birlikte yorumlanmasıyla Cumhurbaşkanının Yüce Divanda görevi kapsamında olanlar gibi adi suçları bakımından da yargılanabileceği açıkça ortaya çıkmaktadır.

Bundan başka Eren’in isabetle ifade ettiği gibi, 105. madde ile 148. madde arasında bir genel hüküm-özel hüküm ilişkisi kurulacaksa, 105. maddenin özel hüküm olmaya daha uygun olduğu kuşkusuzdur. Çünkü 148. madde esasen Yüce Divan yargılamasına özgülümlenmiş bir madde olmayıp, genel olarak Anayasa Mahkemesinin yetkilerini düzenlemektedir. Bu kapsamda norm denetimleri, bireysel başvuru yolu, siyasi partilerin mali denetimi gibi Yüce Divan yargılaması da Mahkemenin yetkileri arasında sayılmış ve bu kapsamda yargılanacak herkes için geçerli olan bazı genel nitelikli düzenlemeler getirilmiştir. Buna karşılık 105. madde Cumhurbaşkanının Yüce Divanda yargılanmasına ilişkin gerek kapsam gerekse usul yönünden ayrıntılı hükümler içeren ve sırf Cumhurbaşkanının yargılanmasına hasredilmiş bir madde olarak elbette özel hüküm nitelenmesine çok daha uygundur. Bu itibarla her iki normün çatışması ihtimalinde 105. maddeye üstünlük sağlanması gerektiği hususunda tereddüt olmamalıdır. Öte yandan bizce bu iki madde arasında mutlaka bir çatışma ilişkisi kurmak da zorunlu değildir. Zira her iki hüküm sistematik bir yorumla bağdaştırılmak ve uyumlulaştırılmak suretiyle birlikte de uygulanabilir ve her iki hükme de işlerlik kazandırılabilir. Nitekim 148. maddenin Anayasa Mahkemesine maddede sayılanlar yönünden görev suçları dolayısıyla yargılama yetkisi verdiği, 105. maddede ise Cumhurbaşkanı açısından görev suçunu teyit ederek bu defa kapsama şahsi suçları da eklediği söylenebilir. Bu bakımdan iki madde anlam itibarıyla çatışmak zorunda değildir.

Son olarak değişiklik teklifinin madde gerekçesine bakıldığında “Cumhurbaşkanının herhangi bir suç işlediği iddiasıyla” Yüce Divanda yargılanabileceğinin açıkça belirtildiği görülmektedir⁵³. Böylece madde metninde yer alan bir “suç işlediği iddiasıyla” ibaresi zaten anlam itibarıyla yeterince açıkken, gerekçede “herhangi bir suç” denilmek suretiyle bahse konu genel ve kapsayıcı mana ciddi ölçüde vurgulanmış olmaktadır. Dolayısıyla anayasa koyucunun yeni kabul edilen bu düzenleme ile suçlar arasında hiçbir ayırım yapmak istemediği her türlü şüpheden uzaktır.

Yukarıda açıklanan bütün bu gerekçelerle 2017 Anayasa değişikliği sonrasında Cumhurbaşkanının Yüce Divanda yargılanması yolunun görev suçu ve şahsi suç ayırımı yapılmaksızın bütün suç ithamları yönünden geçerli olduğunun kabul edilmesi gerekmele birlikte, bu durumun eleştiriye açık olduğunun da vurgulanması gerekir. Öncelikle eski düzenlemeden farklı olarak cezai sorumluluğun kapsamının genişletilmiş olması elbette olumlu bir gelişmedir. Ayrıca 2017 öncesinde Cumhurbaşkanının şahsi suçları yönünden veya vatana ihanet oluşturmeyen görev suçlarından sorumlu olup olmayacağı sorusuna anayasal düzeyde yanıt verilmemesinin yol açtığı tereddütlerin ortadan kaldırılması da son derece isabetlidir⁵⁴. Bunun gibi, eski düzenleme cezai sorumluluğun ceza kanunlarında hiçbir tanım olmayan vatana ihanet gibi belirsiz bir kavram yerine, kanunlarda açıkça tanımlanan suçlar bakımından işletilecek olması, cezai sorumluluğun hukuki niteliğini ön plana çıkarıp, siyasi hesaplaşmaya dönüşmesini güçleştirecektir⁵⁵.

Bununla birlikte Cumhurbaşkanının bütün suçları yönünden hiçbir ayırım yapılmaksızın Yüce Divan yolunun açılmış olması tenkide son derece müsaittir. Zira Özbudun’un da ifade ettiği gibi, göreve ilişkin suçlardan dolayı Yüce Divanda yargılanmak ne ölçüde normal ise şahsi suçlar kapsamında herkes gibi genel mahkemeler yerine Yüce Divan sıfatıyla Anayasa Mahkemesinde yargılanmak ve bu yolun işletilmesi için aranan nitelikli çoğunluk kurallarına tabi olmak aynı ölçüde yadırgatıcıdır⁵⁶. Değişiklikle son derece basit bir şahsi suç ile vatana

---

⁵³ Madde gerekçesi için bkz. *Türkiye Cumhuriyeti Anayasası (Gerekçeli)*, Ankara, Anayasa Mahkemesi Yayınları, 2019, s.649.

⁵⁴ Aynı yönde bkz. Fendoğlu, *Anayasa Hukuku*, 10. Baskı, *op.cit.*, s.681; Yıldız, *op.cit.*, s.11; Serdar Güleler ve Nebi Miş, *Cumhurbaşkanlığı Sistemi*, Ankara, SETA Analiz, 2017, s.14.

⁵⁵ Haluk Alkan, “Cumhurbaşkanlığı Sisteminde Yasama Denetimi”, *Yeni Türkiye (Cumhurbaşkanlığı Hükümet Sistemi Özel Sayısı)*, Sayı 94, 2017, s.474.

⁵⁶ Özbudun, *Anayasa Hukuku*, 17. Baskı, *op.cit.*, s.318. Bu noktada Göztepe, yeni düzenlemeden Cumhurbaşkanının şahsi suçlarının da özel soruşturma ve kovuşturma usulüne tabi olduğu sonucunun çıkarılması gerektiğini savunmaktadır. Nitekim yazara göre, Cumhurbaşkanlığı makamını işgal eden kişinin, görevine ilişkin suçlar bağlamında aynı zamanda siyasi boyutu da bulunan cezai sorumluluğunu doğuracak bir prosedürün, böyle bir makama ve makama ait yetkilerin kullanılmasıyla hiçbir ilgisi olmayan şahsi suçlara da teşmil edilmesi durumunda, istisnai nitelikteki bir suçlandırma ve yargılama düzeneğinin hukuk sisteminin ve

ihamet teşkil edecek kadar ağır bir görev suçunun aynı düzeyde görülme suretiyle tüketilmesi oldukça zor olan aynı özel usule tabi tutulmasının, Cumhurbaşkanının sıradan bir kişisel suç dolayısıyla bile yargılanmasını çok büyük ölçüde zorlaştırdığı açıktır⁵⁷. Bu durumun ise ayrı bir Yüce Divan yolunun tanınmasındaki tarihi sebeplere uygun olmadığı görülmektedir. Gerçekten Yüce Divan gibi özel bir yolun ihdas edilmesinde doğrudan doğruya görevin niteliklerinin başat bir rolü bulunur. Bu yolun tanınmasının yaygın olarak kabul edilen gayesi, egemenlik adı verilen gücü millet adına kullanan üst düzey kamu görevlilerinin görev suçlarını muhakeme etmekten ibarettir⁵⁸. Zira bu denli önemli egemenlik yetkilerini kullanan kişilerin siyasi karalama veya hesaplaşma gibi amaçlarla kolayca görev suçuyla itham edilebilmesi mümkündür⁵⁹. Çünkü bu kişilerin üstlendikleri zorlu görevlerin mahiyeti, bu görevlerin icra edilmiş biçimi ve bu sırada alınması gerekli olan siyasi kararlar, her zaman toplumun farklı kesimlerinden çeşitli tepkilerin doğmasına yol açabilir. Böylece bu kişilerin görevleriyle ilgili karalamalara uğramaları son derece olağan bir durumdur. Ayrıca Başbakan ve bakanlar gibi bazı kamu görevlilerinin görevleriyle ilgili cezai sorumluluklarının bir bakıma siyasi sorumluluklarının da devamı mahiyetinde olduğu, bu itibarla suçluluğun takdirinde yalnızca pozitif hukukun değil aynı zamanda siyasi ve içtimai zaruretlerin de dikkate alınması gerektiği öne sürülmüştür⁶⁰. Bu ve benzeri gerekçelerle ayrı ve özel bir yargılama yolunun ihdas edilmesi son derece yararlıdır. Ancak bu örüntüde, bahse konu üst düzey kamu görevlilerinin sadece görev suçları bakımından Yüce Divanda yargılanmaları, şahsi suçları bağlamında ise genel

---

Cumhuriyetin temelini oluşturan eşitlik ilkesini anlamsız hâle getirerek ayrıcalıklı bir kişi grubunun teşkil edilmesi sonucunu doğuracağı açıktır (Göztepe, *op.cit.*, s.210). Bu bakımdan yazar, 105. maddenin yeni hâlinde bir “değerlendirme boşluğu” bulunduğunu savlayarak, metinde yer alan “bir suç” ibaresinin bağlamından kopararak toptancı bir yolla bütün suçları kapsar bir şekilde anlaşılması ölçüsüz ve mantıklı olmayan bir sonuç doğuracağından, “amaçsal daraltma/indirgeme” yoluyla, çok geniş formüle edilmiş normun uygulama alanı sınırlanmak suretiyle kuralın anlam ve amacının korunması yoluna gidilmesi gerektiğini belirtmektedir (Göztepe, *op.cit.*, s.208-209). Dolayısıyla, yeni düzenlemede suç ayırımı yapılmamasını eleştiren diğer yazarlardan farklı olarak, Göztepe’nin, sistematik yorumu anayasal düzenin temeli olan hukuk devleti ve Cumhuriyet yönetim şeklini kavrayacak bir bütünsellik içinde işletmek suretiyle, 105. maddenin yeni metnini bu bağlam çerçevesinde yorumlayarak normun içeriğinde bir çeşit daraltma yoluna gittiği ve esasen metnin anlamında yer alan şahsi suç kategorisini, yorum yoluyla dışarı çıkardığı görülmektedir. Bu yorumun, tespit edebildiğimiz kadarıyla, yeni düzenlemeye yönelik eleştirel görüşler arasında, normun bir çeşit “anlamsal iyileştirme”ye tabi tutulması bakımından dikkat çekici bir yaklaşım olduğu söylenebilir. Esasen barındırdığı eleştirilere iştirak etmekle birlikte, bu yaklaşımın, anayasa koyucunun amacını sınırlandırmak ile dönüştürmek arasında nerede durduğunu belirleyebilmenin güçlüğü karşısında özellikle, *contra legem* yorum yasağı eleştirisiyle karşılaşmasının muhtemel olduğu ifade edilmelidir.

⁵⁷ Coşkun, *op.cit.*, s.20-21; Özyüksel, *op.cit.*, s.1063; Özkul, *Cumhurbaşkanı ve Sorumluluğu*, *op.cit.*, s.172.

⁵⁸ Bahri Öztürk, “Bir Ceza Mahkemesi Olarak Anayasa Mahkemesi: Yüce Divan”, *Anayasa Yargısı*, Sayı 12, 1995, s.59.

⁵⁹ Öztürk, *op.cit.*, s.60; M. Yasin Aslan, “Yüce Divan Olarak Anayasa Mahkemesi”, *TBB Dergisi*, Sayı 82, Mayıs-Haziran 2009, s.3.

⁶⁰ Joseph Barthélemy ve Paul Duez, *Traité de Droit Constitutionnel*, Paris, 1933, s.867- 68, Aktaran: Çetin Arslan, *Yüce Divan Olarak Anayasa Mahkemesi*, Ankara, Nobel Yayınları, 1. Baskı, 1999, s.8.

kurallara tabi olmaları gerekir⁶¹. Böyle bir sonuca demokratik ülkelerde devlet başkanlarının yargılanmasına ilişkin karşılaştırmalı anayasa hukuku verilerinden de ulaşılabilmektedir. Nitekim Cumhuriyet rejimleri yönünden yapılacak bir incelemede, devlet başkanlarının genellikle görevleri sırasında işledikleri vatana ihanet (yüksek ihanet) veya anayasayı ihlal sayılabilecek fiilleri yönünden özel bir soruşturma ve kovuşturma usulüne tabi kılındıkları, şahsi suç iddialarının ise bu kapsamda yer almadığı görülmektedir⁶². Dolayısıyla görev yönünden Yüce Divan benzeri özel bir yolun ihdas edilmesinin, yukarıda açıklanan gerekçelerle savunulması mümkün olmakla birlikte, aynı yöntemin diğer bireylerle hiçbir fark bulunmayan kişisel suçlar bakımından da geçerli sayılmasının, bu yolun anlamıyla örtüşmediği, karşılaştırmalı verilerle de tespit edilebilmektedir. Bu itibarla 105. maddenin yeni hâliyle kabul edilen cezai sorumluluk rejiminde, Yüce Divan yargılamasının kapsamına Cumhurbaşkanının şahsi suçlarının da dâhil edilmesinin isabetli olmadığını belirtmek gerekir. Bunun yerine yeni düzenleme bakımından, 106. maddeyle Cumhurbaşkanı yardımcıları ve bakanlar için getirilen görev suçları için Yüce Divan, şahsi suçlar yönünden ise yasama dokunulmazlığından yararlanma yönteminin çok daha yerinde olduğu açıktır⁶³.

2. Zaman Bakımından Kapsamı

Cumhurbaşkanının 105. maddede ihdas edilen cezai sorumluluğunun kapsamına göreviyle ilgili olan veya olmayan bütün suçlarının dâhil olduğu tespit edildikten sonra şimdi de suçun işlenme zamanının bu çerçevede nasıl değerlendirileceği sorusunun cevaplanması gereklidir. Anayasa'nın bahse konu düzenlemesinin görev sırasında işlendiği iddia edilen suçlar bakımından geçerli olduğuna herhangi bir kuşku yoktur. Nitekim maddede "*Cumhurbaşkanı hakkında bir suç işlediği iddiasıyla*" denildiğinden bir kimsenin Cumhurbaşkanlığı sıfatına sahip olduğu sırada gerçekleştirdiği eylemleri dolayısıyla bu sığata özgülenmiş olan yargılama yoluna tabi olacağı tereddütten bütünüyle uzaktır. Bundan başka aynı maddenin altıncı fıkrasında "*Cumhurbaşkanının görevde bulunduğu sırada işlediği iddia edilen suçlar için görevi bittikten sonra da bu madde uygulanır*" hükmüne yer verilmiştir. Bu durumda Yüce Divan yolunun, görev sırasında işlendiği savlanan bir suç bulunması kaydıyla Cumhurbaşkanlığı görevi sonrasında da uygulama alanı bulabileceği görülmektedir. Cumhurbaşkanının görevi sırasında işlediği iddia olunan suçlar arasında bir ayrım

---

⁶¹ Ersan Şen ve Bilgehan Özdemir, "Yüce Divan Yargılaması", *Ankara Barosu Dergisi*, Sayı 1, 2012, s.185; Öztürk, *op.cit.*, s.89.

⁶² Kanadoğlu ve Duygun, *op.cit.*, s.546-552; Göztepe, *op.cit.*, s.176-186; Gören, *op.cit.*, s.286-287.

⁶³ Aynı yönde bkz. Özbudun, *Anayasa Hukuku*, 17. Baskı, *op.cit.*, s.318.

yapılmayarak Yüce Divan yolunun görev sonrasına da işlerlik kazandırılması eleştiriye açıktır. Zira bu sırada işlenen göreve ilişkin suçlar yönünden Cumhurbaşkanlığından ayrıldıktan sonra da bu yolun işletilebilmesi anlaşılabilirken, adi bir suç bakımından da aynı usulün devam ettirilmesinin amacını anlayabilmek güçtür⁶⁴. Öte yandan bu düzenlemeyle -her ne kadar açık bir çıkarım olmakla birlikte- Cumhurbaşkanlığı görevinden sonra işlenen suçlar bakımından artık bu maddenin uygulama alanı bulamayacağı da vurgulanmıştır. Bununla beraber Anayasa metni, Cumhurbaşkanının görevi başındayken, seçilmeden önce işlediği iddia edilen suçlar yönünden 105. maddenin uygulanıp uygulanmayacağı hususunda bir açıklık barındırmamaktadır. Bu konu henüz öğretilerde pek fazla tartışma konusu edilmiş olmamakla birlikte şimdiden iki karşıt görüşün ortaya çıktığı görülmektedir.

İlk olarak 105. maddenin altıncı fıkrasında yer alan ve hemen yukarıda değindiğimiz düzenlemenin mefhumu muhalifinden, görevden önce işlendiği iddia edilen suçlar açısından bu maddenin uygulanmayacağı anlamının çıkacağı yönündeki yaklaşım dikkat çekmektedir. Nitekim anılan hüküm ile 105. maddenin görevden sonra da uygulanacağını açıkça düzenleyen Anayasa koyucu görevden önceye ilişkin de bu doğrultuda bir düzenleme yapabileceken bu yola yönelmemiştir. Bu sebeple 105. maddenin görevden önce işlenen fiillere uygulanmaması gerektiği savunulmuştur⁶⁵. Bu çerçevede diğer bir görüşe göre, 105. maddede hüküm altına alınan cezai soruşturma usulü, sıfata özgülenmiş olduğundan, henüz Cumhurbaşkanlığı sıfatı elde edilmeden önceki dönemde işlendiği iddia edilen suçlar yönünden uygulama alanı bulamayacaktır. Zira bu özel soruşturma usulü ancak sıfatla birlikte başlar ve sıfatın yitilmesiyle ortadan kalkar. Şu hâlde ancak bu sıfatın taşındığı sırada işlendiği iddia olunan suçlar açısından geçerli olur⁶⁶.

Bu görüş karşısında bazı yazarlara göre, 105. maddede hiçbir ayırım yapılmayarak mutlak surette “*bir suç işlediği iddiasıyla*” ifadesine yer verildiğinden tıpkı suç tipleri arasında bir ayırım yapılmadığı gibi, göreve başlama ve suçun işlendiği tarih arasında da herhangi bir farklılaştırmaya gidilmemiştir. Bu bakımdan göreve başlamadan önce işlendiği iddia edilen suçlar yönünden de 105. maddenin uygulama alanı bulacağı kabul edilmelidir⁶⁷. Gerçekten

---

⁶⁴ Aynı yönde bkz. Tunç, *op.cit.*, s.305.

⁶⁵ Özgüç, *op.cit.*, s.37.

⁶⁶ Ömer Anayurt, *Anayasa Hukuku Temel Kavramlar ve Türk Anayasa Hukuku*, Ankara, Seçkin, 4. Baskı, 2022, s.338. Yazar, Cumhurbaşkanı sıfatının elde edilmesinden önce işlendiği savlanan suçlar yönünden Anayasada açık bir düzenleme olmaması karşısında, çözüm olarak bu kapsamda milletvekilliği dokunulmazlığı hükümlerinin uygulanmasını önermektedir (*Ibid.*, s.339).

⁶⁷ Tunç, *op.cit.*, s.305; Eren, *op.cit.*, s. 936-37; Keskinsoy, *Türk Anayasa Hukuku, op.cit.*, s.483; Küçük, *op.cit.*, s.163-164; Aykanat, *op.cit.*, s.94-95. Özkul, *Cumhurbaşkanı ve Sorumluluğu, op.cit.*, s.171-172. Özyüksel, 2018

hükümün içeriğinden lafzi olarak böyle bir anlamın çıktığı söylenebilir. Öte yandan Anayasa koyucunun Cumhurbaşkanı yardımcısı ve bakanlar için suç ayırımına gitmesi sebebiyle görev suçları yönünden daha zor ve dolayısıyla güvenceli bir usul olan Meclis soruşturması yolunu, şahsi suçlar açısından ise yasama dokunulmazlığı teminatını getirdiği, Cumhurbaşkanı açısından ise suç ayırımına gitmediği için sadece Meclis soruşturması yoluna ilişkin güvenceyle yetindiği görülmektedir. Bu durumda 105. maddenin Cumhurbaşkanı'nın göreve gelmeden önce işlediği iddia edilen suçlar yönünden uygulanmayacağı sonucuna varıldığında, bu suçlar bağlamında Anayasa'da Cumhurbaşkanı'na bir güvence getirilmediği anlamı çıkmaktadır. Bu sonucun ise Anayasa koyucunun amacıyla örtüşmediği ifade edilmiştir⁶⁸.

Bizce Anayasa değişikliğinde bu hususun gözden kaçırıldığı aşikârdır. Gerçekten yukarıda ifade edildiği gibi, görev sonrasına ilişkin ayrıca düzenleme yapan Anayasa koyucunun, görevden önce işlendiği savlanan suçlar açısından da pekâlâ bu yönde bir hüküm getirmesini beklemek son derece haklı bir yaklaşımdır. Dolayısıyla bu durumun 6771 sayılı Anayasa değişikliği hakkındaki kanuna hâkim olan ve bir diğer örneği 105. ve 148. maddeler arasında da görülebilen düzenleme tekniği bağlamındaki uyumsuzluklara bir başka örnek olarak gösterilmesi mümkündür. Bununla birlikte Cumhurbaşkanı için göreve ilişkin suçlar bir yana adi suçlar yönünden bile son derece zahmetli bir prosedür içeren Meclis soruşturması yolunu kabul eden Anayasa koyucunun, seçilmeden önceki iddialar bakımından Cumhurbaşkanı'nı tamamen korumasız bıraktığı sonucuna ulaşmak da gerçeklikten bütünüyle uzaktır. Bu bakımdan 105. maddenin amaçsal yorumundan görevi başındaki Cumhurbaşkanı'nın karşı karşıya kaldığı bütün suç ithamları yönünden bahse konu usulün uygulanacağı anlamının çıktığının kabul edilmesi daha tutarlı bir yaklaşımdır. Öte yandan Anayasa'nın yürürlükteki hükümlerinden bu yönde bir sonuç çıkarılmaması hâlinde, görev başındaki Cumhurbaşkanı hakkında daha önce işlediği iddia edilen bir suç dolayısıyla nasıl yargılama yapılacağı hakkında ciddi bir belirsizlik ortaya çıkacağını belirtmek gerekir. Bu bakımdan, 105. maddedeki usulün görevi başındaki Cumhurbaşkanı açısından zaman sınırlaması yapılmaksızın getirilmiş olduğu sonucuna varılmalıdır. Bizce Anayasa'nın yürürlükteki hükümlerinden çıkarılması gereken sonuç bu olmakla birlikte, bu durumun olması gereken hukuk açısından eleştirilebilmesi

---

yılından önce görev yapmış bir Cumhurbaşkanı hakkında vatana ihanet kapsamındaki görev suçları ile görevde bulunduğu sıradaki şahsi suç iddiaları yönünden anılan hükümün uygulanacağını belirtmekte, ancak vatana ihanet dışındaki görev suçları yönünden eski düzenlemede bir şahsi cezasızlık hâli söz konusu olduğundan, yeni düzenlemenin "maddi ceza hukukuna ilişkin aleyhe bir hüküm" teşkil etmesi sebebiyle uygulama alanı bulmayacağını savunmaktadır (Özyüksel, *op.cit.*, s.1080-1081). Aynı yönde bkz. Akbulut, *op.cit.*, s.99-101. Bizce, yukarıda açıklandığı üzere, Cumhurbaşkanı'nın karşı-izmaya tabi olmayan işlemleri açısından cezai sorumluluğu tam olduğundan, bu suçlar yönünden de 105. maddedeki yeni düzenlemelerin uygulanması gerekir.

⁶⁸ Eren, *op.cit.*, s.936-37.

mümkündür. Zira bir kimsenin Devlet başkanı seçilmeden önce, dolayısıyla diğer eşit yurttaşlar gibi genel hükümlere tabiyken işlemiş olduğu herhangi bir şahsi suç sebebiyle tüketilmesi son derece zor olan Meclis soruşturması ve Yüce Divan yoluna tabi tutulmasının maksadını anlayabilmek güçtür. Bu yöntemin Cumhurbaşkanının statüsünün ve görevinin niteliklerinin gereği zorunlu olduğu söylenemez. Bundan başka böyle bir uygulamanın aynı zamanda eşitliğe aykırı sonuçlar doğuracağı da açıktır⁶⁹. Anayasa'nın düzenlemesi bu yönde olmakla beraber bizce bu tür sakıncaları ortadan kaldırmanın yolu, yukarıda suçun mahiyetine ilişkin tartışmalarda önerilen çözümden geçmektedir. Gerçekten Cumhurbaşkanına ilişkin görev suçları ile şahsi suç iddiaları bakımından ayırım yapılması ve göreve ilişkin olanların 105. maddede öngörülen Meclis soruşturması yoluna, bütün şahsi suç iddiaları yönünden ise yasama dokunulmazlığı hükümlerine atıf yapılması hâlinde bu ve benzeri tartışmaların hiçbirisi ortaya çıkmayacaktır. Çünkü Cumhurbaşkanı hakkında görev sırasında veya görevden sonra ortaya çıkan görev suçu iddiaları için Meclis soruşturması yolu işletilecek ve Cumhurbaşkanı bu sayede asılsız ithamlardan korunacak, ama aynı zamanda gerek görev sırasında gerekse seçilmeden önceki döneme ilişkin bütün adi suç iddiaları yönünden de dokunulmazlıktan yararlanacaktır. Bu durumda bir yandan dokunulmazlığın nispi olması sebebiyle kaldırılmasının mümkün olması, diğer yandan ağır cezayı gerektiren suçüstü hâli gibi 83. maddede öngörülen istisnaların uygulama alanı bulması dolayısıyla daha adil sonuçların ortaya çıkması sağlanacaktır. Öte yandan dokunulmazlık geçici bir koruma sağladığından, görevden ayrıldıktan sonra ortaya çıkan kişisel suç iddiaları bakımından genel hukuk kurallarının uygulanması mümkün olacaktır. Bu çözümün hem Cumhurbaşkanına görevinin niteliği gereği ihtiyaç duyulan güvencelerin her iki suç türü açısından da sağlanması hem de suçun mahiyetine göre daha dengeli, adil ve makul sonuçlar doğurması bakımından çok daha isabetli bir yol olduğu belirtilmelidir.

Son olarak görevden ayrılan Cumhurbaşkanının, seçilmeden önceki bir suç ithamı dolayısıyla anılan maddedeki usule göre Yüce Divanda yargılanmasına imkân olmadığını ifade etmek gerekir. Çünkü öncelikle böyle bir iddia artık 105. maddedeki düzenleme bağlamında Cumhurbaşkanı hakkındaki bir suç iddiası olmaktan çıkmıştır⁷⁰. İkinci olarak, 105. maddenin altıncı fıkrasında bu madde hükmünün görev sonrasına ilişkin uygulaması açıkça düzenlenmiş olup bu çerçevede “*Cumhurbaşkanının görevde bulunduğu sırada işlediği iddia edilen suçlar için görevi bittikten sonra da bu madde uygulanır*” denilmektedir. Şu hâlde bu hükme göre 105.

---

⁶⁹ Benzer yönde bkz. Tunç, *op.cit.*, s.305-306; Taşdöğen, *op.cit.*, s.1318; Doğan ve Doğan, *op.cit.*, s. 480.

⁷⁰ Eren, *op.cit.*, s.937.

maddenin görev sonrası dönem için uygulaması sadece görev sırasında işlendiği iddia olunan suçlara indirgenmiştir. Kanunun açık hükmüne karşı yorum yasağı aksi yönde bir çıkarımda bulunmayı engellemektir. Dolayısıyla Anayasa koyucunun görev sonrası döneme yönelik açık bir düzenleme yapması ve bu zaman diliminde yalnızca görev sırasında işlenen suçlar açısından özel soruşturması yolunun işletileceğini belirtmesi sebebiyle, Cumhurbaşkanı görevden ayrıldıktan sonra ortaya çıkan seçilmeden önceki döneme ilişkin suç iddiaları bakımından genel hükümlerin tatbik edileceğinde hiçbir tereddüt bulunmamaktadır.

SONUÇ

2017 Anayasa değişiklikleriyle Cumhurbaşkanının sorumluluğu konusunda çok kapsamlı bir dönüşüm gerçekleştirildiği buraya kadar yapılan açıklamalardan net bir biçimde ortaya çıkmaktadır. Bu bağlamda yeni rejimde Anayasa'nın sorumluluk bakımından yalnızca cezai sorumluluğu düzenleme konusu yaptığı, buna karşılık diğer sorumluluk türlerinden hiç bahsetmediği görülmektedir. Bu durumda Cumhurbaşkanının her eşit yurttaş gibi hukuki sorumluluğunun tam olduğunda bir tereddüt bulunmamakla birlikte, yeni düzenlemeyle hükümet rejimi tercihinin bir sonucu olarak parlamento önünde siyasi sorumluluk taşıma prensibine bütünüyle son verildiği aşikârdır. Cezai sorumluluk açısından ise 2017 öncesine göre son derece radikal bir dönüşüme gidilmiştir. Nitekim yeniden kaleme alınan 105. maddede, eski düzenlemedeki vatana ihanet hâline hasredilen Yüce Divan yargılaması yönteminden vazgeçilerek, bu yola girişilebilmesi için Cumhurbaşkanı hakkında *bir suç işlediği* iddiası yeterli görülmektedir. Bu itibarla herhangi bir suç tanımlamasına gidilmeyip mutlak şekilde “bir suç” lafzının kullanılması, Cumhurbaşkanının 105. maddede öngörülen cezai sorumluluğunun kapsamına herhangi bir tahdit bulunmaksızın bütün suçların girdiği izlenimi uyandırmaktadır.

Bununla birlikte çalışmada, 105. maddenin bahse konu düzenlemesinin, cezai sorumluluğun kapsamının nasıl belirleneceği konusundaki tereddütleri bütünüyle ortadan kaldırmadığı gösterilmiştir. Bu bağlamda, öğretilerde cezai sorumluluğun tespitine yönelik olarak yürütülen tartışmalara değinilmiş ve bu yolda serdedilen farklı görüşler ayrı ayrı ele alınmıştır. Buna göre ilk belirsizliğin, Anayasa'nın Cumhurbaşkanının sorumluluğuna ilişkin 105. maddesinin yeni hâli ile 2017 Anayasa değişikliğiyle herhangi bir değişime uğramamış olan ve Anayasa Mahkemesinin görev ve yetkilerini düzenleyen 148. maddesi arasındaki uyumsuzluktan kaynaklandığı söylenebilir. Yukarıda etraflıca ele alınan bu tartışmanın özünü, 105. maddenin Cumhurbaşkanı hakkında Yüce Divan yargılamasına tabi suç iddialarını

herhangi bir ayırım yapmaksızın düzenlemesine karşılık, 148. maddede Anayasa Mahkemesinin Cumhurbaşkanını ve maddede sayılan diğer kişileri görev suçu bakımından Yüce Divan sıfatıyla yargılayacağını hüküm altına alması oluşturmaktadır. Bahse konu tartışma, her iki madde arasında bir uyumsuzluk olduğu tespitine dayalı olarak ortaya çıkmıştır. Gerçekten Anayasa değişiklikleri yapılırken 148. maddenin yeni düzenlemeye uyumlulaştırılmasının gözden kaçtığı ihtimali yadsınamayacak ölçüde kuvvetlidir. Ancak aynı seviyedeki iki norm arasında bir çatışma ilişkisi olduğunda sonraki kanunun önceki kanunu zımnen ilga edeceği yönündeki yorum ilkesi uyarınca 2017 yılında yürürlüğe giren 105. maddeye öncelik tanınması gerektiği kabul edilmelidir. Öte yandan bir başka yorum kuralı da genel hüküm karşısında özel hükme üstünlük verileceği yönündedir. Bu itibarla Anayasa Mahkemesinin Yüce Divan sıfatıyla yargılama yapmak gibi çok sayıda görev ve yetkisini düzenleyen 148. maddenin yanında özel olarak Cumhurbaşkanının Yüce Divanda yargılanma esaslarını gösteren 105. maddenin özel hüküm olarak telakki edilmesi gerektiği kuşkusuzdur. Dolayısıyla söz konusu yorum yöntemine göre de 105. maddeye öncelik verilmesi icap eder. Bundan başka sistematik bir yorumla her iki kurala da işlerlik kazandırılması mümkündür. Nitekim 148. maddenin Anayasa Mahkemesine Cumhurbaşkanını görev yönünden yargılama yetkisi verdiği, 105. maddenin ise bu yetkinin kapsamına yalnızca Cumhurbaşkanı özelinde şahsi suçları da aldığı söylenebilir. Şu hâlde 2017 değişiklikleriyle birlikte artık 1982 Anayasası'nda, Cumhurbaşkanının hem görev hem de şahsi suçları yönünden, Meclisteki özel soruşturma usulünü müteakip Yüce Divan yargılaması yolunun kabul edildiği sonucuna varılmalıdır.

Cezai sorumluluğun kapsamına yönelik ikinci belirsizlik, 105. maddede öngörülen özel soruşturma usulünün zaman bakımından uygulanması konusunda ortaya çıkmıştır. Nitekim maddede, Cumhurbaşkanının görev sırasında işlediği iddia edilen suçlar yönünden görevden ayrıldıktan sonra da bahse konu usulün tatbik edileceği hüküm altına alınmak suretiyle görevden sonraki uygulama açıklığa kavuşturulmuştur. Bununla birlikte Cumhurbaşkanı görevi başındayken, seçilmeden önceki bir zamanda bir suç işlediği iddiası ortaya çıkarsa ne yapılacağı sorusu cevapsız kalmaktadır. Bu hâllerde 105. maddenin uygulanmayacağı yönünde görüşler ortaya konulmuş olmakla beraber, bizce hem maddenin kaleme alınış biçimindeki mutlaklık hem de bu tür ithamlar bakımından milletvekili dokunulmazlığı yoluyla Cumhurbaşkanı yardımcısı ve bakanlara tanınan güvencenin Cumhurbaşkanıya verilmediğini kabul etmenin tutarlı bir çıkarım olmayacağı ve Anayasa koyucunun amacıyla örtüşmeyeceği gerekçesiyle bahse konu özel soruşturma yolunun bu durumda da geçerli olduğu sonucuna varılmalıdır.

Pozitif hükümlerden çıkarılması gereken sonuçlar bizce bu minvalde olmakla birlikte, Anayasa'nın bahse konu düzenlemelerinin isabetli olmadığı da vurgulanmalıdır. Öncelikle 105. maddenin yeni hâlinde Cumhurbaşkanının Yüce Divanda yargılanması için görev suçları ile kişisel suçlar yönünden herhangi bir ayırım yapılmamasının makul bir düzenleme olmadığı belirtilmelidir. Ayrıcalıklı ve istisnai bir yol olan Yüce Divan yargılamasının görevin niteliği gereği tanınan bir güvence olması sebebiyle tarihi olarak daima görevle ilgili suçlara hasredildiği bilinmektedir. Hâl böyleyken görevle hiçbir bağlantısı olmayan sıradan ve adi bir suçun göreve ilişkin suçlar için tasarlanan ve tüketilmesi son derece zor ve zahmetli olan Yüce Divan usulüne bağlanmasını anlamak güçtür. Üstelik bu ayırımın görev sırasında yapılmaması bir yana, buna ilave olarak görevden ayrıldıktan sonra da sürdürülüyor olması, epey ilginç bir düzenleme olarak karşımıza çıkmaktadır. Görev sırasında işlendiği iddia edilen kişisel bir suç için Cumhurbaşkanlığı görevi ve sıfatı sona erdikten sonra da Yüce Divan yolunun işletilmesini, Yüce Divan yönteminin ihdas edilmesine ilişkin tarihi sebeplerle bağdaştırmanın zor olduğu şüphesizdir.

Anayasa koyucunun Cumhurbaşkanının cezai sorumluluğunun kapsamına yönelik tercih ettiği bahse konu yöntemin, içerdiği bu sakıncalar bir yana, çalışmada ele alıp çözümlenmeye çalıştığımız belirsizliklerin de bizatihi sebebi olduğu ifade edilmelidir. Gerçekten hiçbir suç ayırımı yapmadan özel soruşturma usulünü ihdas etmeye çalışan 105. madde örüntüsü karşısında, Anayasa'nın bütünlüğü içinde gerek suçun türü, gerekse işleme zamanı yönünden kaçınılmaz olarak birtakım tereddütler doğmuştur. Bununla birlikte Cumhurbaşkanı yardımcısı ve bakanlar yönünden bugüne kadar bu ve benzeri hiçbir tereddüdün ortaya çıkmamış olduğu görülmektedir. Bunun sebebi ise anılan sorumluluk rejiminin çok daha makul bir şekilde kaleme alınmasından kaynaklanmaktadır. Nitekim Anayasa'nın 106. maddesi, Cumhurbaşkanı yardımcısı ve bakanlar açısından görevleriyle ilgili bir suç iddiası söz konusu olduğunda 105. maddedekine benzer bir Meclis soruşturması ve akabinde Yüce Divan yolunu öngörmekte, buna mukabil şahsi suç iddiaları yönünden ise yasama dokunulmazlığı hükümlerinden yararlanılacağı belirtilmektedir. Bu itibarla bahse konu düzenleme şeklinde açıkça suç türüne göre ayırım yapılarak, her suç çeşidi yönünden en makul ve olağan görülebilecek güvence mekanizması benimsenmiş olmaktadır. Böylelikle bir yandan suçun kapsamına yönelik belirsizlik hiç ortaya çıkmamış, diğer yandan gerek görev sırasında gerekse göreve başlamadan önce işlendiği iddia edilen kişisel bir suç bulunması hâlinde yalnızca görev boyunca koruma sağlayan ve kaldırılması da mümkün olan milletvekilliği dokunulmazlığı güvencesi tanınmıştır. Şu hâlde bu düzenlemeyle Cumhurbaşkanı yardımcısı ve bakanlar, bir yandan

görev sırasında karşılaştıkları her iki tür suç ithamı yönünden de koruma altına alınabilmekte, bir yandan da görevden sonra ortaya çıkan iddialar söz konusu olduğunda, göreve ilişkinse Meclis soruşturması yoluna, şahsi bir suç ise eşitlik ve hukuk devleti ilkesinin bir gereği olarak diğer bireyler gibi genel hükümlere tabi olmaktadır. Böylece ne suçun türü ne de işleme zamanı açısından bir tartışma veya belirsizlikten bahsedilebilir. Bizce Cumhurbaşkanının cezai sorumluluğu bakımından da bu yöntemden ayrılmayı gerektirecek herhangi bir anayasal veya hukuki sebep bulunmamaktadır. Cumhurbaşkanının sorumluluğu gibi önemli ve hassas bir konunun, bütün şüphe ve tartışmalardan uzak ve her türlü soru işaretini ortadan kaldıracak bir yöntemle düzenlenmesi arzu ediliyorsa, bu yolun benimsenmesinin faydalı olacağı düşünülmektedir.

KAYNAKÇA

- Akbulut, Berrin, “Anayasanın 105. Maddesinde Yapılan Değişiklik Kapsamında Cumhurbaşkanının Cezai Sorumluluğuna İlişkin Esaslar”, in *Prof. Dr. Mehmet Emin Artuk’a Armağan*, Ankara, Seçkin, 1. Baskı, 2020.
- Aktaş, Kadir, “Yasama Dokunulmazlığının Kapsamı”, *TBB Dergisi*, Sayı 84, Eylül-Ekim, 2009, s.260-297.
- Akyazan, Ahmet Emrah, “Kanunilik İlkesi Çerçevesinde Cumhurbaşkanının Cezai Sorumluluğu”, in *Erzurumluoğlu Armağanı*, Ankara, Ankara Barosu Yayını, 2012, s.9-19.
- Alkan, Haluk, “Cumhurbaşkanlığı Sisteminde Yasama Denetimi”, *Yeni Türkiye (Cumhurbaşkanlığı Hükümet Sistemi Özel Sayısı)*, Sayı 94, 2017, s.471-476.
- Anayurt, Ömer, *Anayasa Hukuku Temel Kavramlar ve Türk Anayasa Hukuku*, Ankara, Seçkin, 2. Baskı, 2019.
- Anayurt, Ömer, *Anayasa Hukuku Temel Kavramlar ve Türk Anayasa Hukuku*, Ankara, Seçkin, 4. Baskı, 2022.
- Arslan, Çetin, *Yüce Divan Olarak Anayasa Mahkemesi*, Ankara, Nobel Yayınları, 1. Baskı, 1999.
- Aslan, M. Yasin, “Yüce Divan Olarak Anayasa Mahkemesi”, *TBB Dergisi*, Sayı 82, Mayıs-Haziran 2009, s.1-12.
- Atar, Yavuz, *Türk Anayasa Hukuku*, Ankara, Seçkin, 16. Baskı, 2023.
- Aykanat, Tuba, *Cumhurbaşkanlığı Hükümet Sisteminde Cumhurbaşkanının Sorumluluğu* (Yüksek Lisans Tezi, Danışman Nuran Koyuncu), Konya, Necmettin Erbakan Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, 2018 (<https://tez.yok.gov.tr>, Tez No: 535205).
- Coşkun, Vahap, “16 Nisan 2017 Tarihinde Kabul Edilen Anayasa Değişikliklerinin Değerlendirilmesi”, *Dicle Üniversitesi Hukuk Fakültesi Dergisi*, Cilt 22, Sayı 36, 2017, s.3-30.

- Çoban, Ali Rıza ve Ali İhsan Erdağ, “Göreviyle İlgili Olmayan Kişisel Suçlarından Dolayı Cumhurbaşkanının Sorumluluğu ve Yargılanması”, *TBB Dergisi*, Sayı 75, Mart-Nisan 2008, s.177-189.
- Derdiman, Ramazan Cengiz, *Anayasa Hukuku*, İstanbul, Alfa Aktüel Yayınları, 2. Baskı, 2011.
- Doğan, Bayram ve İdris Doğan, “Cumhurbaşkanlığı Hükümet Sisteminde Cumhurbaşkanının Sorumluluğu”, *İnönü Üniversitesi Hukuk Fakültesi Dergisi*, Cilt 11, Sayı 2 2020, s.468-483.
- Döner, Ayhan, *Türk Anayasa Hukuku*, Ankara, Yetkin, 5. Baskı, 2024.
- Erdoğan, Mustafa, *Anayasa Hukuku*, Ankara, Orion, 7. Baskı, 2011.
- Erdoğan, Mustafa, *Türk Anayasa Hukuku*, Ankara, Hukuk Yayınları, 2. Baskı, 2019.
- Eren, Abdurrahman, *Anayasa Hukuku Dersleri*, Ankara, Seçkin, 4. Baskı, 2022.
- Esen, Selin, “2016 Anayasa Değişiklik Teklifinin Değerlendirilmesi”, *Ankara Barosu Dergisi*, Sayı 4, 2016, s.45-73.
- Fendoğlu, Hasan Tahsin, *Anayasa Hukuku*, Ankara, Yetkin, 1. Baskı, 2015.
- Fendoğlu, Hasan Tahsin, *Anayasa Hukuku*, Ankara, Yetkin, 10 Baskı, 2022.
- Gören, Zafer, *Anayasa Hukuku*, Ankara, Yetkin, 5. Baskı, 2020.
- Gözler, Kemal. “Cumhurbaşkanı Kişisel Suçlarından Dolayı Yüce Divanda Yargılanabilir mi? Cumhurbaşkanının Cezai Sorumluluğu Konusunda Görüş Değişikliği”, https://www.anayasa.gen.tr/cb-kisisel-suc.htm#_ftnref1 (Yayın Tarihi: 8 Temmuz 2024).
- Gözler, Kemal, *Devlet Başkanları Bir Karşılaştırmalı Anayasa Hukuku İncelemesi*. Bursa, Ekin, 1. Baskı, 2001.
- Gözler, Kemal, *Türk Anayasa Hukuku Dersleri*, Bursa, Ekin, 16. Baskı, 2014.
- Gözler, Kemal, *Türk Anayasa Hukuku Dersleri*, Bursa, Ekin, 28. Baskı, 2023.
- Göztepe, Ece, “Cumhurbaşkanı’nın Cezai Sorumluluğu Almanya ile Karşılaştırmalı Bir İnceleme”, in *TBMM Yüzüncü Yıl Armağanı*, İstanbul, Tekin Yayınları, 2022.
- Gül, Cengiz, “Türkiye’de Cumhurbaşkanının Cezai ve Siyasi Sorumluluğu”, *Atlas International Refereed Journal on Social Sciences*, Cilt 5, Sayı 19, 2019, s.390-396.
- Gül, Cengiz, “Türkiye’de Cumhurbaşkanlığı Sisteminin Dinamikleri ve Yürütmenin Yeni Konumu”, *Erciyes Üniversitesi Hukuk Fakültesi Dergisi*, Cilt 13, Sayı 2, 2018, s.235-262.
- Gülener, Serdar ve Nebi Miş, *Cumhurbaşkanlığı Sistemi*, Ankara, SETA Analiz, 2017.
- Kaboğlu, İbrahim Ö, *Anayasa Hukuku Dersleri (Genel Esaslar)*, İstanbul, Legal, 18. Baskı, 2023.
- Kanadoğlu, Osman Korkut ve Ahmet Mert Duygun, *Anayasa Hukukunun Genel Esasları*, İstanbul, On İki Levha, 3. Baskı, 2023.
- Kara, Sümeyye, “Cumhurbaşkanlığı Hükümet Sisteminde Cumhurbaşkanının Sorumluluğu”, *Selçuk Üniversitesi Adalet Meslek Yüksekokulu Dergisi* Cilt 5, Sayı 2, 2022, s.237-276.
- Karatepe, Şükrü, *Türk Anayasa Hukuku*, Ankara, Savaş, 2. Baskı, 2018.

- Keskinsoy, Ömer, *Anayasa ve Türk Anayasa Hukuku*, Ankara, Monopol, 7. Baskı, 2022.
- Keskinsoy, Ömer, *Cumhurbaşkanının Sorumluluğu*, Ankara, Savaş, 1. Baskı, 2012.
- Küçük, Adnan, “Yeni Anayasa Değişikliği İle Getirilmek İstenen Türkiye’ye Özgü Başkanlık Sistemi: Korkular, Algılar, Beklentiler”, *Liberal Düşünce Dergisi*, Sayı 87, 2017, s.157-190.
- Okutan, Saniye Gizem, *Yürütme Organının Siyasi Sorumluluğunun Sağlanmasında Alternatif Anayasal Müesseseler*, İstanbul, On İki Levha, 1. Baskı, 2023.
- Önder, Salih, *Türk Parlamenter Sisteminde Cumhurbaşkanının Rolü*, Ankara, Turhan, 1. Baskı, 2007.
- Özbudun, Ergun, *Türk Anayasa Hukuku*, Ankara, Yetkin, 14. Baskı, 2013.
- Özbudun, Ergun, *Türk Anayasa Hukuku*, Ankara, Yetkin, 17. Baskı, 2017.
- Özgüç, Levent Emre, “Cumhurbaşkanının Ceza Sorumluluğu ve Yargılanma Usulü-1982 Anayasası ile Önerilen Değişikliğin Karşılaştırılması”, *Güncel Hukuk*, Sayı, 160, Nisan 2017, s.34.
- Özkul, Fatih, *1982 Anayasasında Cumhurbaşkanı* (Doktora Tezi, Danışman Erdal Onar) Ankara, Ankara Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Kamu Hukuku Anabilim Dalı, 2011 (<https://tez.yok.gov.tr>, Tez No: 302130).
- Özkul, Fatih, *2017 Anayasa Değişikliği Sonrasında 1982 Anayasasında Cumhurbaşkanı ve Sorumluluğu*, Ankara, Yetkin, 1. Baskı, 2020.
- Öztürk, Bahri, “Bir Ceza Mahkemesi Olarak Anayasa Mahkemesi: Yüce Divan”, *Anayasa Yargısı*, Sayı 12, 1995, s.59-108.
- Özyüksel, Özgün, “Türk Ceza Hukukunda ‘Tam Sorumlu Cumhurbaşkanı’”, in *Metin Günday Armağanı*, Ankara, Atılım Üniversitesi Yayını, 2020, s.1051-1094.
- Sevinç, Murat, “Güncel Gelişmelerin Işığında, 1982 Anayasası’na Göre Cumhurbaşkanı”, *Ankara Üniversitesi Siyasal Bilgiler Fakültesi Dergisi*, Cilt 57, Sayı, 2, 2002, s.109-37.
- Şen, Ersan ve Bilgehan Özdemir, “Yüce Divan Yargılaması”, *Ankara Barosu Dergisi*, Sayı 1, 2012, s.175-192.
- Tanör, Bülent, *Osmanlı-Türk Anayasal Gelişmeleri*, İstanbul, Yapı Kredi Yayınları, 19. Baskı, 2010.
- Tanör, Bülent ve Necmi Yüzbaşıoğlu, *1982 Anayasasına Göre Türk Anayasa Hukuku*, İstanbul, Yapı Kredi Yayınları, 1. Baskı, 2001.
- Tanör, Bülent ve Necmi Yüzbaşıoğlu, *1982 Anayasasına Göre Türk Anayasa Hukuku*. İstanbul, Beta, 21. Baskı, 2023.
- Taşdöğen, Salih, “Cumhurbaşkanının Cezai Sorumluluğu”, *D.E.Ü. Hukuk Fakültesi Dergisi*, Prof. Dr. Durmuş Tezcan’a Armağan, Cilt 21, Özel Sayı, 2019, s.1293-1324.
- Taşkın, Cankat, “1982 Anayasasında Cumhurbaşkanının Sorumsuzluğu”, *TBB Dergisi*, Sayı 92, Ocak-Şubat 2011, s.384-418.
- Teziç, Erdoğan, *Anayasa Hukuku*, İstanbul, Beta, 17. Baskı, 2014.
- Teziç, Erdoğan, “Cumhurbaşkanının Sorumluluğu”, in *Tarık Zafer Tunaya Armağanı*, İstanbul, İstanbul Barosu, 1992, s.277-280.

- Tunaya, Tarık Zafer, *Siyasal Kurumlar ve Anayasa Hukuku*, İstanbul, Araştırma Eğitim Ekin Yayınları, 5. Baskı, 1982.
- Tunç, Hasan, *Türk Anayasa Hukuku*, Ankara, Adalet, 3. Baskı, 2022.
- Ulusoy, Ali, “Cumhurbaşkanı’nın Tek Başına Yaptığı İşlemler ve Yargısal Denetimi Sorunu”, *Ankara Barosu Dergisi*, Cilt 66, Sayı 3, Yaz, 2008, s.13-25.
- Ünal Açıkgöz, Merve, *2017 Anayasa Değişiklikleri Bağlamında Yürütmenin Denetlenmesi*, Ankara, Adalet, 1. Baskı, 2021.
- Yıldız, Abdulkadir, “Cumhurbaşkanlığı Sisteminde Cumhurbaşkanının Sorumluluğu Meselesi”, *Kırıkkale Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi*, Cilt 9, Sayı 1, Ocak 2019, s.1-20.
- Yılmaz, Didem, “Seçim Döneminde Cumhurbaşkanının Konuşmalarının Yüksek Seçim Kurulu Tarafından Denetimi ve Bireysel Başvuru Yolu”, *TBB Dergisi*, Sayı 122, Ocak-Şubat 2016, s.47-72.